

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Alois Lexa

K některým problémům života a díla Martina Heideggera

Olomouc 2020

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů uvedených v závěrečném soupisu pramenů a literatury.

V Olomouci 18. května 2020

Alois Lexa

Obsah

Úvod.....	4
1. Život	10
1.1 Školní léta	11
1.1.1 1918 asistent Edmunda Husserla ve Freiburgu im Breisgau	16
1.2 Myšlenkové zdroje filosofie	18
1.3 Profesní léta	19
1.3.1 Marburské období 1923-1928.....	21
1.3.2 Freiburské období 1928-1933	24
2. Heidegger a nacismus.....	27
2.1 Radikální nacismus.....	29
2.2 Rektorát ve Freiburgu v letech 1933-1934	30
2.3 Heidegger a židovská otázka	35
2.3.1 Heidegger a antisemitismus	39
3. Heidegger a myšlenka filosofie.....	40
4. Důležité osoby a místa v životě M. Heideggera.....	42
4.1 Manželka Elfride (1893-1992)	42
4.2 Studentka, milenka a filosofka Hannah Arendtová (1906-1975).....	44
4.3 Chata v Todtnaubergu	45
4.4 Filozof Karl Jaspers (1883-1973)	49
5. Po II. světové válce	50
5.1 Dopis o humanismu	52
5.2 Černé sešity (Schwarze Hefte)	54
6. Rozhovor Heideggera pro časopis Der Spiegel.....	56
6.1 Rozhovory k 80. narozeninám Heideggera	58
7. Skupiny přívrženců filosofie M. Heideggera	65
Závěr.....	67
Seznam pramenů a literatury.....	72
Anotace.....	74

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si záměrně vybral jednoho z nevlivnějších německých filosofů 20. století a současně hodně rozporuplnou a dodnes diskutovanou osobu. Touto osobou je Martin Heidegger (* 1889 - † 1976). Není prvním ani posledním filosofem v dějinách, které ho lze vnímat poměrně kontroverzně. Budu se snažit pojednat o problematických stránkách jeho života a díla. Jeho tvorba bude vždy vnímána a posuzována především v souvislosti s německým národním socialismem ve 30. letech 20. století, a proto do dnešní doby vyvolává značné polemiky. Pro jeho díla je typické složité jazykové vyjadřování tzv. žargon, nelze je zařadit mezi nejjednodušší četbu. Člověk se musí značně soustředit na četbu jeho textů.

Ve svém slavném díle *O humanismu (Brief über den Humanismus)* se po II. světové válce vyjadřuje o jednoduchosti filosofie: „To, co je na tomto myšlení bytí podivné, je ona jednoduchost. Právě ta nás před ním zdržuje, protože my hledáme myšlení, jež má pod názvem „filosofie“ svůj světodějný vzhled, ve formě něčeho neobyčejného, jež je přístupné pouze zasvěceným. Zároveň si představujeme myšlení po způsobu vědeckého poznání a jeho výzkumného podniku. Jednání poměřujeme působivými a úspěšnými výkony praxe. Ovšem jednání myšlení není ani teoretické ani praktické, není ani spojením obou způsobů přístupů“.¹

Žák zakladatele fenomenologie Edmunda Husserla, jenž pocházel z Prostějova, upozornil na sebe ve filosofickém světě zásadním spisem *Bytí a čas* (1927), které se stalo jedním z hlavních děl západoevropské filosofie 20. století.

Český filosof a sociolog Ivan Dubský (*1926), který se zabýval Heideggerovým dílem, zcela přesně vystihl Heideggera v kontextu dobového nazírání na dějiny: „Heidegger byl nevlivnější působícím filosofem tohoto (20.) století a současně pohroma v německé filosofii“.²

Günther Figal (*1949) německý filosof a germanista se vyjádřil k Heideggerovi takto: „Kdyby Heidegger padl v první světové válce, jako filosof Emil Lask z Heidelbergu (na

¹ HEIDEGGER, Martin: *O humanismu*, Praha 2000. 50 s.

² DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 39.

haličské frontě roku 1915)³, kterého si Heidegger nesmírně vážil, byl by pouze okrajovou postavou filosofických diskuzí, které se odehrály v době po přelomu 20. století.“⁴

Nelze popřít, že bez Heideggera by filosofie tohoto století vypadala jinak. Existencialismus Jean-Paula Sartra by byl bez něj stejně tak málo myslitelný, jako etika Emmanuela Lévinase; bez Heideggera by Hans-Georg Gadamer nevytvořil svou filosofickou hermeneutiku, Michel Foucault by bez Heideggerových podnětů psal jinak, a dekonstruktivismus Jacquese Derridy by bez vyrovnání se s Heideggerem vůbec nevzniknul. Evropská filosofie 20. století se po Heideggerovi nedá bez Heideggera pochopit.⁵

Myšlení a dílo Martina Heideggera je vystaveno opakovaným obviněním ze spolupráce s národním socialismem, ke kterému se nyní přidalo obvinění ze systematického antisemitismu, které se objevilo v souvislosti s vydáním jeho soukromých zápisníků známých pod označením „Černé sešity“ z roku 2014. Samotné zápisníky by nevzbudily tolik pozornosti, kdyby jejich vydavatel, Peter Trawny, zároveň nepublikoval svou interpretující knihu o Heideggerovi a mýtu světového židovského spiknutí.⁶

O tomto filosofovi, který měl být původně teologem, bylo s největší pravděpodobností napsáno, nebo případně alespoň publikováno více knih než o kterémkoliv jiném významném filosofovi 20. století.⁷

Již v roce 1945 v bibliografii je uvedeno přes 820 prací věnovaných myšlení M. Heideggera, vydavatel tehdy vyslovil domněnku, že zájem o jeho dílo bude slábnout. Opak je pravdou a k roku 1969, je třikrát více prací zabývajících se tímto filosofem. Podle odhadu samotného Heideggera je jich přes 3000.⁸ Na webu univerzitní knihovny Freiburg je k roku 2011 více než 10 000 prací týkajících se Martina Heideggera.⁹ Jak vidíme zájem o Heideggera neustává, nýbrž je minimálně konstantní.

³ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 23.

⁴ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 11.

⁵ Tamtéž, s. 7.

⁶ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017.

⁷ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 9.

⁸ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 19.

⁹ Martin Heidegger Sekundärliteratur (Zeitschriftenaufsätze, Buchbeiträge, Online-Ressourcen) 2000 [online]. ub.uni-freiburg.de ©2020 [cit. 18. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.ub.uni-freiburg.de/fileadmin/ub/referate/02/heidegger/heidegger_20.html

Heidegger neovlivnil jen obor filosofie, nýbrž svými spisy o bydlení a místu, hlavně svými úvahami ovlivnil od druhé poloviny 20. století řadu prominentních architektů a teoretiků architektury, jedná se konkrétně o díla *Bauen Wohnen Denken* (*Budování, bydlení, myšlení*) a „...*dichterisch wohnet der Mensch...*“ (*Poeticky bydlící člověk*).

Úvod do Heideggera není možný, aniž bychom také hovořili o Hegelovi, Husserlovi a Diltheyovi, o Aristotelovi a Platonovi, o Hölderlinovi a Nietzscheovi, o Ernstu Jüngerovi. Nejdůležitějšími jsou přitom Aristoteles a Platon. Každý pokus pochopit Heideggera bez ohledu na klasickou řeckou filosofii zůstává beznadějný. Jasným dokladem toho, že pro Heideggera byl Hegel vzorem, je závěr jeho habilitačního spisu, který končí výslovným a emfatickým odkazem na Hegela.¹⁰

Na vysoké škole Heidegger působil svým sportovním vzezřením oproti svým kolegům jako univerzitní revolucionář, jelikož byl vášnivým chodcem a běžkařským lyžařem. Jeho zlovykem bývalo kouření tenkého viržinka, které si obvykle pořizoval při cestě tramvají na univerzitu. Na základě návštěvy spisovatele Maxe Komerella se dovídáme skutečnost, že pro filosofa Heideggera byl typický dlouhý smích, který jistě znali velmi dobře studenti a na univerzitě byl považován za nejoblíbenějšího vysokoškolského profesora, jak pro své průkopnické filosofické myšlení, tak pro svůj atraktivní přednes a na základě této skutečnosti ho studenti nazývali „malým čarodějem z Meßkirchu“ s odkazem na jeho rodiště. Jeho vzhled, ošacení a přednášky pomáhalo k jakési auře jedinečnosti.

Co se týče použité metodologie, byla aplikována přímá metoda výzkumu, která odpovídá na základě studia pramenů a literatury na otázky: „Co to bylo?“ a „Jak se to stalo?“ v kombinaci s progresivní metodou, která dává možnost sledovat uplynulé události v jejich přímé následnosti.

Cílem této práce je vypravovat chronologicky pozoruhodné životní osudy se všemi peripetemi včetně díla slavného německého filosofa 20. století Martina Heideggera. Jednotlivé kapitoly se věnují určitým úsekům života Martina Heideggera. Z formálního hlediska je práce koncipována do 7. hlavních kapitol. První kapitola pojednává o narození, původu, rodině a vzdělávání (od prvních školních krůčků přes disertaci až po samotnou habilitaci), dále o zdrojích jeho filosofie a pak i o pracovní kariéře včetně té učitelské. Druhá hlava se zabývá kontroverzními tématy z jeho žití: jeho působení v éře nacionálního

¹⁰ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 9. a s. 12.

socialismu - v době rektorátu ve Freiburgu a pak jeho názory na židovskou otázku a počítaje antisemitismus. Na to navazuje 3. kapitola, která se zabývá myšlenkovou filosofie, kde se dozvídáme, odkud získal podněty pro svou originální filosofii. Následující kapitola líčí stručně osudy klíčových osob, které hrály podstatnou roli v existenci (bytí) Heideggera. Další kapitola se zabývá osudem myslitele Heideggera po konci války včetně slavného díla *Dopis o humanismu* a problematikou vydání tzv. *Černých sešitů*. Na ni navazuje předposlední kapitola, která je zasvěcena rozhovorům (pro německý časopis *der Spiegel*, také k při příležitosti k jeho 80. narozeninám pro německou druhou stanici *ZDF* a dialog pro francouzský týdeník *L'Express*), ze kterých se dovídáme řadu zajímavých poznatků. Poslední kapitola představuje 4 skupiny přívrženců včetně odpůrců filosofie Martina Heideggera.

K sepsání bakalářské práce mi posloužila řada knih. Nejvíce mi posloužily tyto 3 publikace: od Waltera Biemela nesoucí název *Martin Heidegger*, další byla od Ivana Dubského *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*, která má prozaické pojmenování a v neposlední řadě dílo od německého filosofa Günthera Figala *Úvod do Heideggera*.¹¹

Přínosnou byla publikace *Heideggerova chata* od britského profesora architektury Adama Sharra, jejíž těžištěm je zjistit, zda a nakolik byla chata v Todtnaubergu centrem (ohniskem) Heideggerova života a díla.¹² Další monografie s názvem *Pravda o myšlení Martina Heideggera* pochází z pera Fridriecha-Wilhelma von Hermmana, který byl v posledních čtyřech letech Heideggerova života jeho osobním tajemníkem a filosof ho pověřil vydáváním souborného díla. Hermann se snaží vyvrátit a odmítnout Trawnyho „lživá a falešná“ obvinění, aniž by mu šlo o apologii samotného Heideggera.¹³ Nesmíme ani zapomenout na dílo *Heidegger a nacisté* od Jeffa Collinse (odborný asistent na univerzitě Plymouth), která se zabývá temnými stránkami Heideggerova života (nacismus, antisemitismus).¹⁴

Dále byla pro předložený text přínosná publikace *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS* badatele Lutze Hachmeistera, která se zabývá postavou

¹¹ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995. ISBN 80-204-0268-3. DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997. ISBN 80-86005-35-6. FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007. ISBN 978-80-200-1553-2.

¹² SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013. ISBN 978-80-87545-19-5.

¹³ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017. ISBN 978-80-7476-115-7.

¹⁴ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001. ISBN 80-7254-208-7.

přezdívanou jako „čaroděj z Meßkirchu“.¹⁵ Milostný vztah Heideggera s židovskou milenkou a pozdější slavnou filosofkou Hannah Arendtovou dokumentuje ve své práci *Hannah Arendtová a Martin Heidegger* polsko-americká spisovatelka židovského původu Elzbieta Ettinger.¹⁶ Kniha Hanse Ebelinga *Martin Heidegger: filosofie a ideologie* může posloužit jako úvod do tajů Heideggerovy filosofie a ideologie.¹⁷ Poetický název publikace *V existencialistické kavárně* Sarah Bakewell, která ve svém díle líčí životní osudy několika významných evropských filosofů, spisovatelů a dramatiků včetně Martina Heideggera.¹⁸ Berel Lang se své pozoruhodné publikaci nesoucí název *Heideggerovo mlčení* soustředí ve své analýze na jediný aspekt – otázku evropských Židů.¹⁹

Emeritní profesor na Illinois University Theodor Kisiel, jež je známý svými anglickými překlady a komentáři děl M. Heideggera, sepsal společně s americkým filosofem Thomasem Sheehanem přednášejícím na Stanford University a Loyola University Chicago dílo *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*.²⁰ Mimoto napsal sám Thomasem Sheehan publikaci věnující se Heideggerovi pojmenovanou *Heidegger: The Man and the Thinker*.²¹ V práci byla použita i kolektivní dílo amerického filosofa Franka Schalowa specializujícího na myslitele Heideggera a Alfreda Denkeru s názvem *Historical dictionary of Heidegger's philosophy*.²² Řada podnětných poznatků vyplynula při knižním vydání rozhovorů *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*.²³ Za primární literaturu lze označit dílo samotného Heideggera *O humanismu*, které posloužilo po konci války jako apologie od nacistické minulosti.²⁴

Bakalářská práce si klade za cíl zodpovědět tyto fundamentální otázky: Kdo byl podnětem jeho filosofie (jakou roli hrál jeho původ)? Jaké bylo jeho angažování v době národního nacionalismu a jeho názory na židovskou otázku? Které osoby hrály důležitou roli

¹⁵ HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014. ISBN 978-3-549-07447-3.

¹⁶ ETTINGER, Elzbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004. ISBN 80-200-1167-6.

¹⁷ EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997. ISBN 80-7198-304-7.

¹⁸ BAKEWELL, Sarah: *V existencialistické kavárně*. Brno 2019. ISBN 978-80-7577-636-5.

¹⁹ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998. ISBN 80-85190-87-7.

²⁰ KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011. ISBN 978-0810123038.

²¹ SHEEHAN, Thomas: *Heidegger: The Man and the Thinker*. New Jersey 2010. ISBN 978-1412810845.

²² SCHALOW, Frank, and DENKER, Alfred: *Historical dictionary of Heidegger's philosophy*. Lanham 2020. ISBN 978-0810859630.

²³ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013. ISBN 978-80-7298-477-0.

²⁴ HEIDEGGER, Martin: *O humanismu*, Praha 2000. ISBN 80-85996-32-4.

v životě a díle M. Heideggera? Jakou úlohu hrála jeho chata v Todtnaubergu? Jaký mají význam pro posouzení díla Heideggera *Černé sešity*?

„Už jenom nějaký bůh nás může zachránit“ — Martin Heidegger

1. Život

Pakliže chceme pochopit dílo významného německého myslitele Martina Heideggera, musíme se nejprve seznámit s jeho původem a proniknout do jeho světa, ze kterého pocházel a v němž žil a který ho zásadně ovlivňoval po celý jeho život.

Zde to není život, jehož prostřednictvím bychom se mohli něco dovědět o díle, nýbrž Heideggerovým životem je jeho dílo. Nalézt přístup k jeho životu, znamená tedy sledovat jeho tvorbu, pokusit se s postihnout vůdčí myšlenku této tvorby, to, co se v této tvorbě otvírá, jak se to rozvíjí, jak je to neustále v pohybu. To, co je problematické pro něho, se musí dotýkat i nás, nesmí se to prostě jevit jako něco libovolného, na co se lze tázat, nýbrž musí se to ukázat jako něco, co je koneckonců základem všeho naše tázání a hledání - aniž bychom si toho byli vědomi.²⁵

Jestliže někdo chce porozumět Heideggerovu způsobu filosofování, musí se podřítit experimentálnímu rázu jeho díla. Přístup k němu proto nalezneme především na přelomech a místech obratu. Tam vidíme, s jakou konsekvencí Heidegger sleduje svůj problém, a jak je připraven ihned ho formulovat jinak, když se pokus o řešení nezdaří.²⁶

Kdo chce porozumět Heideggerově filosofii, nemůže se spokojit s tím, že se bude snažit porozumět pouze Heideggerovi. K mnohým, a často těm nejdůležitějším myšlenkám Heidegger dospěl při vyrovnávání s jinými filosofii a rozvinul je při interpretaci textů. Pro Heideggerovu filosofii je charakteristické, že vytvořila svou vlastní, nanejvýš originální metodu interpretace textů. Úvod do Heideggera není proto možný, aniž bychom také hovořili o Hegelovi, Husserlovi a Diltheyovi, dále o Aristotelovi a Platonovi, o Hölderlinovi a Nietzschevi, o Ernstu Jüngerovi. Nejdůležitějšími jsou přitom Aristoteles a Platon. Každý pokus pochopit Heideggera bez ohledu na klasickou řeckou filosofii zůstává beznadějný.²⁷

Jak jsem již zmínil v úvodu, tak Heidegger se původně neměl stát filosofem, nýbrž teologem. Kromě let 1923-1928 strávených v Marburku žil a pracoval ve Freiburgu a Todnauberku.²⁸

²⁵ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 5.

²⁶ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 9.

²⁸ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 6.

1.1 Školní léta

Počátkem života Martina Heideggera je rodný Meßkirch (v německé spolkové zemi Bádensko-Württembersko), malé město ležící mezi Bodamským jezerem, švábskou alpou a Horním Dunajem, na hranici mezi alemanskou a švábskou oblastí (duchovně mezi Alemanem Hebelem a Švábem Hölderlinem). V době narození malého Martina roku 1889 (narozen 27. května 1889) byla tato oblast značně rozpolcená konfliktem mezi státem a církví. V rámci církve rozdělené mezi „římskými“ a „starokatolíky“.²⁹

Předmětem sporu se mimo jiné stalo dogma o neomylnosti papeže, jež vzbudilo v bádenském jihoněmeckém katolicismu opozici „starokatolíků, liberálnějších, modernějších a zámožnějších oproti konzervativním „zaostalejším, malým lidem, ke kterým patřil i otec Martina Heideggera Fridrich (* 1851 - † 1924) a jeho žena Johanna, rozená Kempfová (* 1858 - † 1927) její rodné příjmení má původ v neporušené linii od roku 1510. Rodinné příjmení Heidegger vzniklo na základě faktu, že v dané oblasti převládaly vřesoviště, bažiny (z německého slova die Heide).³⁰ Otec se živil jako kostelník (a bednář) u kostela sv. Martina. Tento protipruský, ale i antikapitalistický (spolu s tím tradičně antisemitský) a agrární duch se stal Heideggerovým celoživotním předurčením.³¹

Heidegger vyrostl v přísně katolickém prostředí a jako nadaný žák byl přímo předurčen pro kněžský úřad. Martin měl dva mladší sourozence: sestru Martu (* 1892 - † 1956), která si vzala kominíka a bratra Fritze.³² Jeho mladší bratr Fritz (* 1894 - † 1980), který zůstal v místě svého dětství, pracoval v místní bance a v Meßkirchu zemřel. Platil za originálního člověka, trochu koktajícího (vyslovoval Da-da-dasein), během válečných let přepsal 30 000 stran bratrových rukopisů a uschoval je v bance. Pro meßkirchské byl Martin, objevující se zde v baretu, jen „bratr Fritze“; ten byl sebeironizující, cenil si bláznivých prvků ve filosofii a litoval, že se filosofové berou příliš vážně. Na své dětství, na dva „kostelníkovy kluky“, kteří museli rozeznávat sedm zvonů na věži sv. Martina a pomáhat jinak při kostele, i na loďky vyřezávané z odpadu dřeva v bednářově dílně, vzpomíná Martin Heidegger ve dvou

²⁹ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

³⁰ SHEEHAN, Thomas: *Heidegger: The Man and the Thinker*. New Jersey 2010, s. 3.

³¹ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

³² SCHALOW, Frank, and DENKER, Alfred: *Historical dictionary of Heidegger's philosophy*. Lanham 2020, s. 158-159.

textech: v *Der Feldweg (Polní cesta)* (1949) a *Vom Geheimnis des Glockenturms (Z tajemství zvonice)* (1957) vydaných in: *Denkerfahrten, Frankfurt a. M. 1983*, str. 37-40 a 63-66.³³

Z hlediska financí nežila rodina Heideggerů v bídě, ovšem jejich finanční prostředky nestačily na to, aby mohli studovat oba synové na dalších školách. Malý Martin studoval do roku 1903 na místní škole v Meßkirchu (Kisiel píše od 1895-1902)³⁴. Církevní podpora zajistila Martinovi místo do konviktu v Kostnici (Konradhaus – přičemž navštěvoval veřejné gymnázium Heinrich Suso v Kostnici), a proto byl církevním katolickým soukromým nadacím zavázán díkem, což mělo trvat 13 let až do roku 1916. Po kostnickém pobytu obdržel stipendium pro poslední léta ve Freiburgu (od roku 1906 do 1909) na Betholdově gymnáziu (určeno pro adepty teologického studia). Díky stipendiu pro vzdělání na kněze mohl absolvovat čtyři semestry studia teologie ve Freiburgu.³⁵

Po úspěšném vykonání maturity (13. června 1909) vstoupil ještě téhož roku (30. září) mladý Martin Heidegger do jezuitského řádu v Tassis u Feldkirchen ve Voralbersku (Rakousko), avšak byl již po dvou zkušebních týdnech (13. října) kvůli zdravotním problémům propuštěn. Trápily ho srdeční potíže, které zapříčinily mimo jiné, že během první světové války nesloužil v armádě (byl propuštěn z aktivní vojenské služby po necelém týdnu 15. října 1914, když nastoupil teprve 10. října 1914), nýbrž pouze u náhradní služby, a to u cenzurní pošty od 18. srpna 1915 do 16. listopadu 1918. Po habilitaci v roce 1915 byl znovu povolán k vojenské posádce a zabýval se meteorologií, mohl vedle toho přednášet i jako soukromý docent.³⁶

Poté absolvoval v srpnu 1918 vojenský výcvik pro pěchotu v Heubergu a pak byl meteorologem ve čtvrti Charlottenburg, která se nachází v Berlíně. Konec války prožil po převelení na meteorologické stanici poblíž Verdunu (od srpna do poloviny listopadu 1918).³⁷

Již v roce 1907 se mu dostala do rukou od přítele a učitele Conrada Gröbera (pozdější arcibiskup freiburský) disertační práce německého filosofa a psychologa Franze Brentana

³³ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

³⁴ KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011, s. 36.

³⁵ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011, s. 36.

³⁶ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014, s. 37.

³⁷ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 42.

KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011, s. 36.

z roku 1862 *O různých významech jsoucího podle Aristotela (Von der mannigfachen Bedeutung des Seienden nach Aristoteles)*.³⁸

M. Heideggerovi vyšel 5. listopadu 1909 první článek v místních novinách *Heuberger Volksblatt*, čímž zahájil velmi časně intenzivní a plodnou vydavatelskou kariéru.³⁹

Heidegger nám sám zanechal několik zmínek o svém studiu a myšlenkovém vývoji. Byly uveřejněny pod názvem „*Moje cesta do fenomenologie*“ (*Mein Weg in die Phänomologie*) ve svazku „*K věci myšlení*“; původně byly napsány jako příspěvek do sborníku na počest Hermanna Niemeyera (1963).⁴⁰

Heidegger vzpomíná na své akademické začátky takto: „Moje akademické studium začalo v zimě 1909/10 na Teologické fakultě univerzity ve Freiburgu. Hlavní práce v teologii mi ale ponechávala ještě dost času pro filosofii, která patřila beztak do studijního plánu. A tak ležely na mém studijním pultě v bohosloveckém konviktu od prvního semestru oba svazky Husserlových „*Logických zkoumání*“. Patřily univerzitní knihovně. Výpůjční termín jsem si mohl stále znovu prodlužovat; dílo nebylo zřejmě studenty příliš často žádáno. Jak se však dostalo na můj pult, do prostředí tak cizorodého?“⁴¹

Na doporučení lékaře byl v únoru 1911 z teologického konviktu propuštěn, a na čas se vrací domů, aby měl úplný klid; jeho nadřízení získali dojem, že jeho tělesná konstituce není dost stabilní pro pozdější zaměstnání v církevních službách. Během své rekonvalescence se rozhoduje, jakou cestou se dát, a jak se ví z jeho korespondence s přítelem Ernstem Laslowskim, katolickým studentem historie na freiburské univerzitě, je opět postaven před problém, jak finančně zajistit svá další neteologická studia: má promovat a pak se habilitovat a mezitím převzít venkovskou faru a potom dělat kariéru jako teolog? Nebo se zcela koncentrovat na filosofii a zůstat přitom v katolickém prostředí? Konečně tu byla třetí možnost: začít studovat obory s působností učitelskou, se státnicemi, a tu pro něho přicházely v úvahu přírodní vědy. Mladý Martin se rozhoduje v tomto smyslu: končí studium teologie (zimní semestr 1911/1912) a imatrikuluje se na přírodovědecké fakultě na oborech matematika, fyzika, a chemie, ale pokračuje horlivě ve svém studiu filosofie.⁴²

³⁸ HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014, s. 36.

³⁹ KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011, s. 36.

⁴⁰ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 22.

⁴¹ Tamtéž, s. 22.

⁴² DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 45.

Heidegger studoval místo teologie jen matematiku, logiku a v hlavním oboru filosofie studoval především u novokantovce Heinricha Rickerta a u katolického církevního historika Heinricha Finkeho, kteří oba na fotografii působí rozptýlení a včerejší, jak se obvykle předpokládá u německých profesorů v tajné radě v 19. století. Naproti tomu Heidegger působí se svým sportovním vzezřením jako univerzitní revolucionář, jelikož se věnoval lyžování.⁴³

V jeho disertaci *Nauka o rozhodnutí ve psychologismu: kriticko-teoretický příspěvek do logiky* (*Die Lehre vom Urteil im Psychologismus. Ein kritisch-theoretischer Beitrag zur Logik* 1913, publikována až 1914), která se zabývá naukou o soudu v psychologismu, se ještě nedá rozpoznat žádná filosofická originalita, a také habilitační spis *O nauce kategoriích a významu u Dunse Scotta* (*Die Kategorien - und des Bedeutungslehre Duns Scotus* 1915, publikován až 1916) zůstává – alespoň na první pohled – solidní akademickou prací bez originálních rysů. Čteme-li ale tuto práci v souvislosti s Heideggerovým pozdějším dílem a s patřičnou pozorností, můžeme v ní už rozpoznat základní motivy, kterými byly zkušenost dějin a nezastřenou zkušenost vlastního života, nebo, jak Heidegger řekne později; pobytu. Tyto motivy předznamenávají Heideggerovu originální filosofii.⁴⁴

Ve svém habilitačním spise navazuje Heidegger na novější výzkumy, aby mohl zevrubným způsobem rozpracovat problémy středověké nauky o kategoriích a významu. Můžeme dokonce předpokládat, že teprve na základě dominantního postavení takzvaného problému kategorií v tehdejší filosofii se začal zajímat o středověkého hrdinu své práce. Samo o sobě by to ještě nebylo nic originálního; už Hegelovy *Dějiny filosofie* ukazují, jak lze zpřístupnit tradiční texty, tím že se interpretují z hlediska současné terminologie a formulování problému; Hegelovo pojetí se stává také pro Heideggera závazné. Zajímavé je ale východisko Heideggerovy habilitační práce proto, že v něm dochází k posunu akcentu v otázce, kterou se už zabýval i Hegel. Je to posun v otázce vztahu mezi filosofií a dějinami.⁴⁵

Jasným důkazem toho, že pro Heideggera byl Hegel vzorem, je závěr jeho habilitačního spisu, který končí výslovným a emfatickým odkazem na Hegela. K tomuto závěru dospěl při sumarizaci svého výkladu problému kategorií. „Kategorie“ jsou obecná určení předmětu v jeho předmětnosti. Otázku po kategorii jako „nejobecnější určení předmětu“ ale lze, jak Heidegger říká, adekvátně formulovat a vypracovat pouze tehdy, když se reflektuje podstatná role „subjektu“: „Předmět a předmětnost mají jako takové smysl pouze

⁴³ HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014, s. 37.

⁴⁴ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 11.

⁴⁵ Tamtéž, s. 12.

pro subjekt. Subjekty charakterizuje především, že jsou „zaměřeny“ na předměty. V této myšlence, jak byl Heidegger zcela pod vlivem Husserlových *Logických zkoumání*. Spolu s Husserlem zdůrazňuje intencionální strukturu aktů vědomí.⁴⁶

Teoreticko-poznávací otázka po kategoriích patří tedy do širší souvislosti; ten, kdo ji chce adekvátním způsobem vyložit, musí přihlédnout i k dalším než jen teoreticko-poznávacím charakteristikám subjektivity. Tyto další charakteristiky musí být ale *dějinné*, protože způsob života, do něhož určité pojetí kategorií patří, už není náš vlastní, nýbrž jedním z minulých. A minulé nemůžeme pozorovat samo o sobě tak, že bychom odhlédli od vlastní přítomnosti, protože je to vždy chápáno právě v přítomnosti.⁴⁷

Byla tato myšlenka, která nakonec přivedla Heideggera k tomu, že i když akceptoval Husserlovy podněty, vymanil se z vlivu jeho filosofických prací: pro Husserla nebyly dějiny tématem „přísné“ filosofie. Když vymezuje svou novou pozici, Heidegger se programově odvolává na Hegelův pojem ducha: „Živý duch je jako takový bytostně historický duch v nejširším slova smyslu“. Pravý světový názor má velmi daleko k momentální existenci od života odtržené teorie. Ducha můžeme pochopit jen tehdy, když celé bohatství jeho výkonů, tj. jeho *dějiny*, je v něm překonáno, a s tímto stále rostoucím bohatstvím v jeho filosofickém uchopení je dán stále mocnější nástroj živého pochopení absolutní ducha Boha.⁴⁸

Po krátkém zasnoubení s jistou Margaretou se Heidegger březnu roku 1917 oženil s Elfridou Petriovou, studentkou národního hospodářství na freiburské univerzitě. Elfrida pocházela z pruské vojenské rodiny (její otec Richard Petri z Alfeldu an der Leine byl důstojníkem) a byla evangelického luterského vyznání (protestantka).⁴⁹

Zajímavostí je, že Martin Heidegger měl s Elfridou dva svatební obřady. První katolický obřad se uskutečnil 21. března 1917 v kapli na freiburské univerzitě. O týden později proběhl protestantský obřad v přítomnosti rodiny Elfridy Petri v Mannheimu.⁵⁰

Smíšené manželství vedlo k novému problému s katolickou oblastí Heideggerova původu. „Moje celá dřívější nejistota, nepravdivost a kasuistika byly jednoduché důsledky hyperkatolické výchovy.“ <<referuje velmi často Heidegger své manželce Elfidě v září 1918.

⁴⁶ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 12.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž, s. 13.

⁴⁹ ETTINGER, Elzbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 17.

HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014, s. 37.

⁵⁰ KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011, s. 36.

>> které bych chtěl pořad na druhé straně s nedostatečnými prostředky prolomit. A za tentýž moment беру můj výskyt ještě v domu u rodičů (já nedělám svým rodičům žádné výčitky) zvláště, kde přísluším těsně k faře – nedávno leželo ale vše na katolickém systému mé vnitřní nejistoty – a mé zbožné počínání ve svědomí k despotismu. Já vidím dnes vesmír zcela jasně.⁵¹

Martin Heidegger měl se svou ženou Elfridou dva syny: Jörga (* 1919) a Hermanna (*1920 – † 2020).⁵² Později Hermann Heidegger vyrazil tajemství, které se kdysi dávno dozvěděl od matky: jeho skutečným otcem nebyl Martin Heidegger, ale lékař, se kterým měla Elfrida poměr.⁵³

1.1.1 1918 asistent Edmunda Husserla ve Freiburgu im Breisgau

Heidegger popisuje své reminiscence na jeho začátky ve Freiburgu takto: „Husserl přišel do Freiburgu v roce 1916 jako nástupce Heinricha Rickerta, který převzal Windelbandovu katedru v Heidelbergu. Husserlova výuka formou postupného zaučování do fenomenologické „vidění“, jež zároveň vyžadovalo upustit od neobratného uplatňování filosofických vědomostí, ale také vzdát se pokusu dovolávat se autority velkých myslitelů. Avšak od Aristotela a ostatních řeckých filosofů jsem se mohl odtrhnout tím méně, čím zřetelněji oplodňovala rostoucí obeznámenost s fenomenologickým viděním můj výklad Aristotelových spisů. Nemohl jsem ovšem hned odhadnout, jaké rozhodující výsledky můj obnovený zájem o Aristotela přinese“.⁵⁴

„Když jsem se v roce 1919, učitel a žák současně, sám zacvičoval v Husserlově blízkosti do fenomenologického myšlení a zároveň jsem v semináři zkoušel své změněné chápání Aristotela, přiklonil se můj zájem znovu k „Logickým zkoumáním“, především k šestému zkoumání z prvního vydání. Teď se mi odhalil rozdíl mezi smyslovým a

⁵¹ HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014, s. 37.

⁵² Tamtéž, s. 38.

⁵³ BAKEWELL, Sarah: *V existencialistické kavárně*. Brno 2019, s. 58.

⁵⁴ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 29.

kategoriálním názorem, vypracovaný v tomto zkoumání, ve svém dosahu pro určení rozmanitých významů jsoucího“.⁵⁵

„Proto jsme – přátelé a žáci – neustále naléhali na Mistra, aby dal tehdy těžko přístupné šesté zkoumání opět vytisknout. Nakladatelství Niemeyer, vždy ochotné podporovat věc fenomenologie, vydalo tuto poslední část „Logických zkoumání“ znovu v roce 1922. Husserl v předmluvě poznamenává: „Jak se věci mají, musil jsem ustoupit naléhání přátel tohoto svazku a zpřístupnit jeho závěrečnou část znovu ve staré podobě“. Obratem „přátelé tohoto svazku“ chtěl Husserl zároveň říci, že on sám se po vydání „Idejí“ již nemůže s „Logickými zkoumánímí“ docela ztotožnit. Neboť úsilí a vášně jeho myšlení platily na jeho novém akademickém působišti více než kdy jindy systematickému rozpracování rozvrhu předloženého v „Idejích“; proto mohl ve zmíněné předmluvě k šestému zkoumání napsat: „I moje freiburské učitelské působení podporovalo měření mého zájmu na řídicí obecniny a systém.“⁵⁶

„A tak Husserl sledoval sice velkoryse, ale v podstatě odmítavě, jak vedle svých přednášek a cvičení probírá jednu týdně ve zvláštních pracovních kroužcích se staršími posluchači „Logická zkoumání“. Pro mne samého byla plodná především příprava na tuto práci. Veden zprvu spíše tušením než zdůvodněním náhledem, zjistil jsem přitom jedno: to, co se děje z hlediska fenomenologie aktů vědomí jako sebe-vyjevování-se fenoménů, byla původně ještě u Aristotela a v celém řeckém myšlení a pobytu myšleno jako ALÉTHEIA, jako neskrytost přítomného, jeho odkrývání jeho ukazování-se. To, co fenomenologická zkoumání znovu objevila jako rozhodující postoj myšlení, prokazuje se jako základní rys řeckého myšlení, ne-li dokonce filosofie jako takové. Čím rozhodněji se mně vyjasňoval tento náhled, tím naléhavěji se kladla otázka: Odkud se určitě to, co musí být podle principu fenomenologie zakoušení jako „věc sama“? Je to vědomí a jeho předmětnost, nebo je to bytí jsoucího ve své neskrytosti i skrývání?“⁵⁷

„Tak jsem byl přiveden na cestu otázky bytí, osvícen fenomenologickým postojem, znepokojován znovu a jinak než dosud otázkami, které vycházely z Brentanovy disertace. Ale

⁵⁵ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 31.

⁵⁶ Tamtéž, s. 33.

⁵⁷ Tamtéž, s. 35.

cesta tázání byla delší, než jsem tušil. Oč se pokoušely první freiburské a potom marburské přednášky, ukazuje tuto cestu zprostředkovaně.“⁵⁸

1.2 Myšlenkové zdroje filosofie

Heideggerovy nejranější filosofické práce nikterak nenaznačují, že by měl směřovat k nacismu. Jeho prvním zájmem byla teologie – katolická, poté protestantská – a raná řecká filosofie. Totéž lze říci o dalším velkém vlivu: moderní filosofii Edmunda Husserla, který na přelomu století rozvíjel fenomenologii jako radikální alternativu k převládajícímu novokantovství a pozitivismu. Heideggerovy zdroje byly okrajově módní – jedná se o znovuoživený zájem o Aristotela a středověkou scholastiku ke konci 19. století, a Husserlova fenomenologie byla tím nejnovějším směrem -, ale lze je sotva považovat za určující nebo za nutnou přípravu pro nacismus.⁵⁹

Některé stránky Heideggerova raného díla se však ve sporech objevily. Argumenty se soustřeďují kolem knihy *Bytí a čas*, což bylo v roce 1927 jeho hlavní dílo a ve filosofii to byla velice překvapivá událost.⁶⁰

V návaznosti na svou první docentskou přednášku v zimním semestru 1915/16 píše Martin Heidegger v dopise z 5. března 1916 nanejvýš významnou zprávu své budoucí nevěště Elfridě Petri: „Dnes vím, že může existovat filosofie živoucího života – že můžu vyhlásit boj na ostří nože racionalismu – aniž by mě zasáhl paprsek kletby nevědeckosti – můžu to <udělat> - a tak dnes přede mnou stojí nutnost problému: jak vytvořit filosofii jakožto živoucí pravdu a jak je jakožto utváření osobnosti cenná a smysluplná.“⁶¹

Myslitelským nálezem, který mladého filosofa naplnil hlubokým štěstím a který mu přihodil, byl otevírající a směřodatný vhled do možnosti vypracování filosofie živoucího života čili filosofie jakožto živoucí pravdy. Jedná se o vhled, že na rozdíl od teoretického poznávajícího života existuje i předteoretický a neteoretický život, ve kterém již žijeme ještě předtím, než jsme přijali teoretický poznávající život, a tedy že primární úlohou filosofie je vykládat tento předteoretický a neteoretický, což znamená živoucí život v tom, co je mu

⁵⁸ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 35.

⁵⁹ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 21.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 20.

nejvlastnější. To, co je výkladem tohoto živoucího života, se pak prokazuje jakožto živoucí pravda o živoucím životě.⁶²

Co zde mladý filosof Heidegger poprvé nahlíží jakožto živoucí život, to později ve svých docentkých přednáškách v letech 1919 až 1923 uchopí jakožto faktický život a jakožto faktický pobyt (Dasein). Díky zveřejnění Heideggerovy rané korespondence z let 1916 až 1918 a především z důležitého dopisu z 5. března 1916 získáváme nový poznatek, že první zkušenosti, prazkušenost, která je zásadní pro Heideggerovou nejvlastnější pozici filosofického tázání, spadá již do první třetiny roku 1916. Tuto svou zásadní filosofickou zkušenost pak Heidegger rozpracuje ve svých docentkých přednáškách po první světové válce, konaných až do roku 1923, a dále v marburských přednáškách z let 1923/24 až 1928 a konečně systematicky a v uzavřené podobě ve svém prvním hlavním díle *Bytí a čas* z roku 1927.⁶³

1.3 Profesionální léta

Ten, kdo zná Heideggera jen z jeho uveřejněných spisů, si stěží představí, jakým jedinečným způsobem vyučoval. Dokonce i samotné začátečníky se mu podařilo velmi časně přimět k myšlení – ne osvojit si určité názory nebo reprodukovat to, co četli, nýbrž vstoupit do pohybu myšlení. Zdálo se, že znovu jako by zázrakem ožil sokratovský dialog, řeč a replika.⁶⁴

O Husserlovi víme, že byl tak posedlý svými myšlenkami, že v podstatě vedl stálý monolog. Anekdota vypráví, že po jednom svém semináři řekl Husserl Heideggerovi, že tento seminář byl zvláště úspěšný. Na otázku, v jakém smyslu, odpověděl: Vzhledem k živé účasti studentů. Přitom mluvil po celou dobu pouze on sám. Takové monology Heideggerovy semináře neznaly – ano právě toho se měli studenti vyvarovat. Šlo-li o text, k němuž již byly k dispozici Heideggerovy publikované výroky, nesměl být takový výklad nikdy citován; Heidegger nechtěl slyšet, co o tom sám řekl, nýbrž co dokázali studenti z textu vyčíst. Proto nebyly jeho semináře nikdy jen přednáškami, nýbrž bezprostřední prací s textem. Stávalo se, že studenti během jednoho semestru přečetli a pokoušeli se porozumět jen dvěma nebo třem

⁶² HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 19.

⁶³ Tamtéž, s. 20.

⁶⁴ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 17.

stránkám nějakého filosofa. Ale pomocí těch několika pečlivě vybraných stránek se Heideggerovi podařilo přenést studenty natolik do zvláštního rázu myšlení toho kterého filosofa, že se o něm dozvěděli víc než po mnohaletém studiu. A nejen o tom jednotlivém filosofovi, ale zároveň i o dějinách, v jejichž středu stál. Bez historického porozumění, bez historické dimenze bylo jeho pochopení vyloučeno – to poznali studenti zcela bezprostředně na těchto seminářích, které byly tak plné napětí, že opouštěli malou seminární místnost v prvním patře freiburské univerzity jako elektrizovaní. Příprava na příští hodinu naplnila v podstatě celý týden a všechny ostatní semináře a přednášky ustupovaly jakoby samy od sebe do pozadí. Bylo-li nějakému studentovi uloženo vést protokol zasedání, který byl zapsán do sešitu svázaného do černého voskovaného plátna, zvýšilo se ještě napětí před příštím sezením, které Heidegger zahájil přečtením protokolu a jeho kritikou.⁶⁵

Pozoruhodné bylo, s jakou účastí a zájmem Heidegger sledoval po celá desetiletí vývoj každého účastníka svého semináře, že nikdo mu nevypadl z paměti, když o mnoho let později přišla na dotyčného řeč.⁶⁶

Heidegger připravoval seminární sezení s největší pečlivostí. Nic neponechával promptní „inspiraci“, „nápadu“, nýbrž předem opatrně promýšlel myšlenkový pochod, který měl být sledován. V jeho rukopisech se nalézají konkrétní rozvrhy a poznámky k seminářům. Ačkoliv důkladně znal texty, které měly být čteny, prováděl tuto přípravu pokaždé nanovo a jeho volba odpovídajících míst vedla vždy do samého srdce problematiky.⁶⁷

V roce 1922 poznamenaly Heideggerův život dvě kardinální události: naděje, že bude jmenován mimořádným profesorem filosofie na marburské univerzitě, druhou se stala skutečnost, že jeho žena pro něho dala na venkově v Todtnaubergu nedaleko Freiburgu, vystavět dřevěnou chatu. Tam, uprostřed přírody a v blízkosti venkovských lidí, mezi nimiž pobýval raději než ve společnosti profesorů, mohl přemýšlet a psát.⁶⁸

Chata v Todtnaubergu byla pro Heideggera od roku 1922 až do pozdních let stálým partnerem v dialogu. Zdá se, že nejvíce doma cítil v této malé stavbě, což vyvolalo prostředí, které mu trvale poskytovalo rámec pro jeho myšlení. Ve skladbě a motivech prostředí této krajiny můžeme spatřovat odraz okolností jeho díla. Chata tak poskytuje příležitost pro uvažování nad jeho životem i dílem právě tak jako výzvu jeho myšlení. Filosofův život byl

⁶⁵ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 17-21.

⁶⁶ Tamtéž, s. 21.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ ETTINGER, Elzbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 17.

stále hlubině vpleten do okolností jeho myšlení. Jestliže se chceme korektně zabývat jeho dílem, je nutné se zabývat detailně i jeho životem a podmínkami v Todtnaubergu.⁶⁹

Prostřednictvím jeho spisů o bydlení a místu, obzvláště úvah z roku 1951 *Bauen Wohnen Denken (Budování, bydlení, myšlení)* a „...*dichterisch wohnet der Mensch...*“ (*Poeticky bydlící člověk*) se Heideggerovo dílo stává důležitým pro velký počet významných architektů a teoretiků architektury z druhé poloviny 20. století.⁷⁰

1.3.1 Marburské období 1923-1928

Jestliže chceme poznat, jak Heidegger dále pracuje na svých myšlenkách a jak se dostává ke svému vlastnímu stanovisku, musíme v chronologii postoupit dále, a to až do roku 1922. V tomto roce vzniká programový text, který nese název *Fenomenologické interpretace k Aristotelovi* a který má svou historii, již je dobré krátce připomenout. Heidegger jej napsal v naději, že se mu podaří získat mimořádnou profesuru v Marburgu nebo v Göttingenu. Co tomu stálo v cestě a ztěžovalo rozhodnutí odpovědných míst, byla skutečnost, že Heidegger od svého habilitačního spisu nic nepublikoval. A právě kvůli tomu sepsal náčrt plánované knihy o Aristotelovi s výše uvedeným názvem. Zatímco v Göttingenu Heideggera odmítli, v Marburgu měl úspěch: v létě roku 1923 získává uprázdněnou mimořádnou profesuru s postavením a právy řádného profesora, a v zimním semestru 1923/24 nastupuje na svou marburskou profesuru.⁷¹

Do Marburku byl Heidegger povolán zejména na podnět Paula Natorpa, který si v roce 1922 vyžádal pro fakultu Heideggerův rukopis s jeho interpretací Aristotela. Až do Natorpovy smrti († 1924) se oba muži vídali skoro každý týden, nejčastěji ve středu odpoledne, a podnikali mlčenlivé vycházky do okolních lesů. Neboť jak Heidegger, tak Natorp nebyli ani tak lidmi diskuse, jako spíše lidmi psaného, pečlivě promyšleného slova, v protikladu například k Schillerovi, který exceloval v živé rozmluvě.⁷²

⁶⁹ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 34.

⁷⁰ Tamtéž, s. 33.

⁷¹ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 22.

⁷² BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 37.

Při tvorbě svého textu Heidegger použil některé předcházející myšlenky, ale vyjadřuje se zde pojmově mnohem preciznějším způsobem. Rozpracoval a zkrátil myšlenkové souvislosti svých přednášek, a podařilo se mu tak mnohem přesněji vyjádřit své myšlenky. Text ale poukazuje jen zpátky: základní myšlenky, které jsou zde shrnuty, nejsou ničím jiným, než zárodečnou podobou *Bytí a času*. Při interpretaci náčrtu projektu tak už poznáváme základní určení, které se pak objevují ve velkém systematickém rozvrhu a jsou v něm dále rozvinuta. Na druhé straně se východisko *Bytí a času* podstatným způsobem odlišuje od východiska náčrtu projektu.⁷³

V Marburku se sblížil Heidegger s teologem Bultmannem – navštěvovali občas navzájem svá cvičení, měli společné žáky – a toto přátelství trvalo až do smrti († 1976). Ve stejné době působil v Marburku jako filosof rovněž Nicolai Hartmann. Heidegger, Hartmann, P. Friedländer, archeolog Jacobsthal a církevní historik Hans von Soden založili řecký seminář „Graeca“, v němž se četl Homér, tragikové, Pindar a Thukydidés. Hans Georg Gadamer upozorňuje správně na to, že novokantovství tehdy už ztrácelo vliv a marburská škola se rozpadala. Dodejme, že to byla doba sílicího vyzarování fenomenologie, do které Heidegger vnesl, jak jsme právě naznačili, nový obrat. To, co nabízela Heideggerova fenomenologická cvičení, mělo málo společného s Husserlovými analýzami konstituce a redukce, ale tím víc s jeho devízou „K věcem samým!“, totiž v tom smyslu, že tu zdánlivě dávno „překonání“ filosofové náhle procitli k novému životu a jejich myšlení bylo zpřítomňováno v takové původnosti, že působilo přímo revolučně. Z marburského období je třeba vyzvednout především interpretace Platona a Aristotela. V zimním semestru 1924/25 měl Heidegger přednášku o dialogu „Sofista“, která trvala 4 hodiny. Jako úvod k ní podal interpretaci VI. knihy „*Etiky Nikomachovy*“, v jejímž středu stál výklad pojmu ALÉTHEUEIN (odkrývání). Aristoteles zde výslovně zkoumá různé podoby odkrývavosti se zřetelem k charakteristice nejvyššího, nejznamenitějšího způsobu odkrývání. Pochopení této knihy tak otvírá zároveň přístup k veškerému aristotelskému myšlení.⁷⁴

Heidegger považoval marburské období (1923-1928) z hlediska svého učitelského působení za období nejvíc vzrušující, nejvíc soustředěné a nejbohatší na události, přičemž k němu počítal i prázdniny, které vždy trávil na chatě v Todtnauberku. Právě z tohoto období nebyly ještě vydány žádné jeho přednášky. Máme ovšem „*Bytí a čas*“ (*Sein und Zeit*), „*Kant a problém a metafyziky*“ (*Kant und das Problem der Metaphysik*), „*Co je to metafyzika?*“ (*Was*

⁷³ FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 23.

⁷⁴ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 37-38.

ist *Metaphysik?*) a „*O bytnosti důvodu*“ (*Vom Wesen des Grundes*). Počátky díla „*Bytí a čas*“ sahají zpět do zimy 1923/1924. Lze jistě předpokládat, že do neznámějšího díla *Bytí a čas* vcházejí od počátku Heideggerovy nejvýznamnější myšlenkové snahy.⁷⁵

Když na podzim roku 1924 Hannah Arendtová zahájila studium filosofie na univerzitě v Marburgu, bylo jí 18 let. Tehdy pětatřicetiletý Martin Heidegger, jenž pracoval na dokončení hlavního díla *Bytí a čas*, publikovaného až v roce 1927, byl nejpopulárnějším vysokoškolským profesorem jak pro své novátorské filosofické myšlení, tak pro svůj poutavý přednes. Studenti ho nazývali „malým čarodějem z Meßkirchu“ (Heideggerova rodiště). Jeho zevnějšek, jeho oblečení, jeho přednášky, to vše přispívalo k jakési auře jedinečnosti.⁷⁶

Počátkem léta 1928 Heidegger učinil své rozhodnutí. Uplynuly již dva roky od chvíle, kdy Arendtová opustila Marburg, a on měl nyní pocit, že nadále už nemůže ve vztahu pokračovat. Začátkem toho roku mu jeho starý učitel Husserl důvěrně oznámil, že po zdoluhavých poradách a s jeho důraznou podporou by mohl být povolán jako řádný profesor na Husserlem uvolněnou stoličku na freiburské univerzitě. Heidegger tak ve svých 39 letech, krátce po vydání díla *Bytí a čas*, dosáhl vrcholu své kariéry. Riziko mít mladou milenkou, navíc ještě bývalou studentku, představovalo nyní příliš velkou zátěž; a po 4 letech jeho vášeň už natolik ochladla, že byl s to se krotit. Kromě toho existovala již jiná žena v zákulisí; Elisabeth Blochmannová, „milá Lisi“, přítelkyně jeho ženy ze školních let, o 14 let starší než Hannah, byla již v akademických kruzích známá. V roce 1927 ji Heidegger láskyplně děkoval za „krásné berlínské dny...“; v roce 1928 jí děkoval „za všechno a citoval Augustinovo „volo ut sis“ (chci, abys byla), stejně jak to před třemi lety říkával Arendtové.⁷⁷

Heidegger vždycky pobýval ve svém městském domě během svých akademických povinností a do hor cestoval, když to čas dovolil. Od roku 1923 až do roku 1928 si pronajímal pokoje v Marburgu. Od roku 1928 až do roku 1971 žil filosof v domě, který byl postaven pro něj a jeho rodinu ve čtvrti Zähringen na okraji města Freiburg im Breisgau. Poté strávil 5 let až do své smrti v malém domě na odpočinek, postaveném na zahradě původního domu z roku 1928. Ačkoli zůstalo málo stop po filosofově bydlení v Marburgu (s výjimkou jeho zřetelné nechuti k němu) nebo v jeho domě pro odpočinek, existují informace týkající se prvního

⁷⁵ BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995, s. 37.

⁷⁶ ETTINGER, Elzbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 14.

⁷⁷ Tamtéž, s. 39.

domu ve Freiburgu a Heideggerova vztahu k němu. Budova stále stojí a je v soukromém vlastnictví jeho vnučky Getrud Heideggerové.⁷⁸

1.3.2 Freiburské období 1928-1933

Heideggerovo jmenování profesorem filosofie ve Freiburgu vyvolalo také touhu po stavbě vlastního domu. Pozemek našli s manželkou až na samém okraji města u venkovské silnice, vyčleněné pro předměstský rozvoj, Röt buckweg. Getrud Heideggerová referuje, že její děda tento pozemek získal ze dvou důvodů: jednak byl nesrovnatelně levnější než ostatní, jednak byl blízko otevřené venkovské krajiny, a přitom jen 15 minut od nejbližší stanice tramvaje. Ačkoli dnes je tato čtvrť předměstím Freiburgu, v roce 1928 se tam ještě pásly krávy a na pozadí jejich pastvy se tyčily zříceniny Zähringen. Nejdříve bylo třeba zvolit architekta, jímž byl Fetter. Elfride opět řídila stavbu. Filosof se významně zapojoval do projektu hlavně při umístění své pracovny a orientaci místností. Dům byl postaven za poměrnou krátkou dobu a to za 8 měsíců, rodina ho převzala na podzim 1928. Heideggerův nový domov byl vybudován v podobném stylu jako chata. Měl dřevěnou konstrukci vyplněnou kamenem v tradicích statku ve Schwarzwaldu.⁷⁹

Když se Heidegger přistěhoval do Freiburgu, zamilovala se jeho žena Elfride shodou okolností do domu, v kterém žil bývalý student Heideggera Eduard Baumgarten. Manželka Heideggera si následně objednala u svého architekta dům se stejným vzhledem. Baumgarten studoval na stipendiu. Jeho manželka během amerického pobytu vydělala 3500 dolarů, o nichž se domnívali, že o ně přišli při finančním krachu v roce 1929. Nebylo tomu tak a o pár let později jí byl zaslán šek na plnou výši. V Německu to byla mimořádná částka a Baumgartenovi si koupili zmíněný dům. Jeho obrázek ukázali Heideggerovi. Brzy na to děkan Wilhelm von Möllendorf řekl Baumgartenovi, že pokud se snad chtěl habilitovat u Heideggera, měl by na to zapomenout, neboť pobírá stipendium, a přitom se topí v penězích. Pro Heideggera byl Baumgarten očividně zkorumpován Amerikou.⁸⁰

Jednoho dne jeli Baumgarten a Heidegger spolu tramvají na univerzitu. Když vystoupili, přistoupil k Heideggerovi mladý muž s nadšeným obdivem ve tváři. Baumgarten

⁷⁸ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 124.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 132.

se taktně vzdálil a pak se Heideggera zeptal, kdo byl ten muž. Heidegger odpověděl: „Ale, jeden Žid“. Baumgartenovi tato poznámka hnula žlučí. Heidegger se jako vždy zastavil, aby si koupil dlouhé, tenké viržinko⁸¹, ale rozhovor s mladý mužem od tramvaje zavínil, že na přednášku přišel pozdě. Když Heidegger a Baumgarten vešli do posluchárny, bylo ticho a Baumgarten zaslechl rozhovor. Japonský student v první řadě se ptal svého souseda: „Jak dlouho studujete u Heideggera?“ Muž zašeptal: „15 let“, a Japonec odpověděl: „No jistě – vždyť vy dokonce vypadáte jako Heidegger“. Ovšem tento muž byl Žid a vypadal velmi židovsky.⁸²

Ačkoli Heidegger psal o mnoha místech, jež byla podstatná pro jeho život, obzvláště o chatě, a navzdory své pozdní zálibě v autobiografii, nikdy nepopsal ani detail o domě ve Freiburgu. Existuje však zpráva od Elfridy Heideggerové, která popisuje návštěvu hypotetického studenta v domě.⁸³

Ve Freiburgu byla Heideggerova domácnost organizována podle rolí tradiční rodiny. Hlavní ložnice byla manželskou říší, ústředním prostorem horního podlaží domu. Království dětí bylo ve dne poněkud odděleno od rodičů, ale v noci bylo blízko ložnice Martina a Elfridy, Heidegger měl svou vlastní doménu v pracovně. Území Elfriedy Heideggerové, kuchyně, bylo méně zřetelně osobní, Je vidět, že rodinné role byly důrazněji určeny v domě ve Freiburgu než na chatě Todtnauberg.⁸⁴

Dům ve Freiburgu naznačuje předměstské napětí mezi aspirací vyhovět venkovské situaci a touhou postavit rodinou rezidenci se současným komfortem v dosahu města a dopravy. Zdá se, že moderní komfort byl hnacím momentem postavení domu, zatímco v případě stavby chaty v Todtnaubergu pro to existuje jen náznak. Nadto byl dům koncipován s ohledem jak na sociální, tak estetické vzezření. Zdá se, že Heideggerova existence v domě ve Freiburgu – po mnoho let v jeho hlavním obydlí, pokud nebyl v Todtnaubergu -, se spíše lišila od způsobu jeho existence v horách. Do chaty se promítlo mnoho jeho méně zjevných sociálních názorů o jeho ambivalentním postoji k této budově a rodinnému životu, což nápadně kontrastuje s jeho zmíněným nadšením pro samotářskou existenci v horách a její filosofické ozvěny.⁸⁵

⁸¹ Viržinko = dříve oblíbený tenký doutník se slámkou (kuřivo, původně z Virginie)

⁸² LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 133.

⁸³ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 128.

⁸⁴ Tamtéž, s. 134.

⁸⁵ Tamtéž, s. 136.

V dubnu 1934 Heidegger rezignoval na úřad rektora údajně kvůli rozčarování z režimu a vrátil se ke svému bádání a přednáškám. Krátce nato začal psát své *Príspevky k filosofii*, které někteří interpreti považují za jeho nejpodstatnější dílo. Podle Heideggerovy popírané poválečné obhajoby strávil zbytek Hitlerova režimu v klidné rezistenci vůči němu. Nicméně v roce 1946 univerzita usoudila, že Heidegger poškodil svou akademickou reputaci, když sloužil nacistickému hnutí, navíc v tak exponované době, a jeho univerzitní působení bylo posouzeno jako „nesvobodné“ kvůli tehdejšími okolnostem. Byl penzionován a nesměl až do dalšího rozhodnutí přednášet. Univerzitní senát však svoje stanovisko přehodnotil v roce 1950 v reakci na petici Heideggerových stoupenců. Heideggerovi byl udělen v roce 1951 status emeritního profesora, zákaz učení byl formálně zrušen.⁸⁶

Oba synové Heidegga Jörg a Hermann jsou během války povoláni do německé armády a od roku 1941 bojují na východní frontě. V posluchárnách a seminářích zůstávají pouze starší ročníky nebo vojáci na dovolené, přibývá počet posluchaček, ale roste i počet hlášených úmrtí a ztrát.⁸⁷

V noci 27. listopadu 1944 zpustošilo anglo-americké letectvo univerzitní město Freiburg. Heidegger je povolán do Volkssturmu, aby bránil pravý břeh Rýna proti Francouzům, ale již je pozdě, po bombardování dostal dovolenou z univerzity, aby si uschoval rukopisy (do rodného Meßkirchu), a přes zimu a během letního semestru, který odpadl, pobývá se studenty na zámku Wildenstein (čte se tam Kant, Hölderlin), zatímco Freiburg je již obsazen Francouzi. Heidegger mluví o zániku (s Georgem Pichtem), o tom, že Německo ještě nezačalo se svým návratem k prapůvodu – a už musí projít nocí. Až do léta 1945 žil podle Safranského „v panické idyle“, ale v červenci nastala dramatická změna: Heidegger se jako člen NSDAP dostal na „černou listinu“, stal se tak obžalovaným, kdy mu hrozí zabránění domu a knihovny, nucené práce při odklizení trosk, eventuálně i internování (tak se to stalo např. Carlu Schmittovi, Alfredu Bauemlerovi a jiným), bude se muset zodpovídat před francouzskou komisí (francouzská vojenská správa neuznala univerzitu jako svéprávné těleso), zřídila komisi pro očistu univerzitních gremií. Koncem července 1945 je předvolán samotný Heidegger.⁸⁸

Konec druhé světové války prožil Heidegger v Meßkirchu. Na kole ujel z bombardovaného Freiburgu, kam se zase vrátil, protože byl povolán do domobrany. Tvrdil,

⁸⁶ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 32.

⁸⁷ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 81.

⁸⁸ Tamtéž, s. 83-84.

že toto zařazení do „Volkssturmu“ bylo posledním aktem, kdy ho strana pronásledovala, ačkoli tehdy všichni muži ve věku od 16 do 60 (jemu bylo jen 56) schopni zbraně byli v této poslední výzvě mobilizováni k záchraně třetí říše.⁸⁹

2. Heidegger a nacismus

Heideggerova účast v nacionálně socialistickém hnutí, pokud na to přišla řeč, se omezovala na „deset krátkých hektických měsíců,“ (Arendtová) nebo nanejvýš na 12 měsíců, na období jeho rektorování na freiburské univerzitě 1933-34. Heidegger vstoupil do NSDAP 1. května (ze symbolických důvodů?) 1933 a zůstal oficiálním členem až do května 1945, kdy strana přestala existovat. Nebyl tedy nacionálním socialistou 10 nebo 12 měsíců, nýbrž 12 let, i když v mocenské pozici rektora setrval jen jeden rok. Světoznámé jméno propůjčil režimu i tím, že mimo jiné požadoval vystoupení Německa ze Společnosti národů, že svou zemi zastupoval na mezinárodních kongresech se stranickým odznakem v klopě, uveřejňoval svá díla, přednášel a účastnil se univerzitního života. Toto chování se dá charakterizovat jako vědomý a aktivní podíl na nacionálně socialistické vládě.⁹⁰

V souladu s mnoha dalšími německými filozofy Heidegger prohlásil Německo za *ursprünglich*, prapůvodní v srdci národů, geopoliticky centrální pro Evropu a svět. Pro Heideggera bylo Německo také zřídlem evropské duchovní obrody, národem s jedinečným osudem nebo světovou rolí. Sdílel rétoriku, ne-li argumentaci, proslavené výzvy k Německu z roku 1919 nacionalistického historika Oswalda Spenglera, chápajícího národ jako organismus a Německo jako poslední naději. Když upadne Německo, upadne s ním veškeré lidstvo, a to bez naděje na budoucí obnovu.⁹¹

Nacionalistická gesta byla dle Heideggera vázána na jazyk. Přijal představu němčiny jako jedinečného přímého odkazu staré řečtiny, neposkvrněného deformujícím zprostředkováním skrze latinu. Řečtina je primordiálním jazykem, nejpůvodnějším jazykem Evropy, a němčina je s ní v přímé vývojové posloupnosti. To bylo výhodné, protože pro Heideggera staří Řekové nežili v zapomenutosti bytí. Přímé jazykové spojení poskytovalo

⁸⁹ ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 95.

⁹⁰ Tamtéž, s. 68.

⁹¹ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 42.

Německu jedinečnou národní devizu: privilegovaný přístup k řecké zkušenosti bytí. Strukturální spojení mezi Heideggerovou filosofií a nacismem nekončí těmito motivy. Objevila se i jiná vysvětlení toho, co se mohlo odehrávat.⁹²

Arendtová charakterizovala Heideggerovu spolupráci s nacisty jako „epizodu, která se dnes zpravidla považuje za omyl...“ Mluvila o „deseti krátkých hektických měsících, ačkoli Heidegger byl přece rektorem freiburské univerzity od dubna 1933 do dubna 1934. Snad si neuvědomovala, že byl členem NSDAP od 1. května 1933 až do rozpuštění strany v květnu 1945. Rovněž tak nevěděla, že Heidegger četl *Mein Kampf* již v roce 1931 na naléhání své manželky Elfridy, která tvrdila, že „člověk musí všechno ostatní ponechat stranou a číst *Mein Kampf*“.⁹³

Arendtová Heideggerův přínos v Třetí říši a jeho podporu nacionálního socialismu bagatelizovala a ospravedlňovala. „Heidegger sám zkorigoval svůj vlastní omyl rychleji a radikálněji než mnozí ti, kteří ho později postavili před soud“. Tvrdila, že „během tohoto období podstupoval podstatně větší rizika, než jaká byla v německém literárním životě a na univerzitách obvyklá...“ Žádné z těchto tvrzení nebylo podloženo fakty. Arendtová pouze opakovala, co jí Heidegger po válce napovídal.⁹⁴

Jelikož Heidegger ve vědomí subjektu podcenil zejména vědomí odporu, mohl pak učinit pokus proměnit subjekt na pobyt a v rozhodujícím okamžiku politicky selhat, pak ještě ex post očekávat zbavení viny, které nás ještě i dnes právem děsí.⁹⁵

Podstatné je si položit otázku: „Proč tolik vzdělaných Němců následovalo ideje národního socialismu?“. Ve svazku *Überlegungen und Winke III* zhruba z poloviny 30. let Heidegger uvádí tři nouze: světovou hospodářskou nouzi, dějinně-státní nouzi (Versaillskou smlouvu) a duchovní nouzi pobytu/Dasein. V polovině 30. let vidělo téměř 80 % Němců ve zvoleném národním socialismu záchranu od uvedených nouzí. „Vzdělaní Němci strádali především onou zmíněnou „duchovní nouzi pobytu/Dasein“. Mezi tyto vzdělané Němce náleželi též Gottfried Benn a Martin Heidegger. Zmíněný básník se však již roku 1934 přestal politicky angažovat. Z *Černých sešitů* se dozvídáme, že rovněž Heidegger již roku 1934 ustoupil od svého raného hodnocení národně socialistického hnutí jakožto možnosti určitého „přechodu do jiného počátku“ pro proměnu duchovního nouze pobytu/Dasein, a to konkrétně

⁹² COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 42.

⁹³ ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 13.

⁹⁴ Tamtéž, s. 14.

⁹⁵ EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997. 141.

poté, co nahlédl, že národní socialismus představuje spíše zahájení vstupu do „završení novověku“, tzn. vykořenění jsoucna z Bytí/Sein, a že tedy náleží do „epochy totální „zhotovitelnosti“ a „rasy“.⁹⁶

Od tohoto Heideggerova zásadního vhledu se stalo zvládnutí duchovní nouze pobytu/Dasein výlučně záležitostí jeho myšlení jiného počátku dějin Bytí/Sein. Počínaje založením myšlení z hlediska dějin bytí v rukopise *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)* a následně ve všech dalších pojednáních z hlediska dějin bytí až do roku 1944, položil základ toho, co posléze zveřejnil po roce 1945: *Dopis o humanismu* (1946), *Vorträge und Aufsätze* (1954), *Co znamená myslet (Was heißt Denken?)*, *Der Satz vom Grund* (1957), *Unterwegs zur Sprache* (1959). Slavná přednáška *Otázka techniky* (1953) – *Věda, technika a zamyšlení*, jež představuje nepostradatelný příspěvek k dějinám myšlení 20. století a jako taková se těší vysoké vážnosti, rovněž spočívá čistě myslitelsky na textu *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*. Doposud žádný přemýšlivý čtenář nenalezl v myšlenkových rysech této přednášky o technice cosi jako antisemitismus či jen podezření z antisemitismu, ačkoli se samotný text skutečně zakládá na myšlení z hlediska dějiny bytí z 30. let. Tím by snad mělo být patrné, jak scestná a pomatená je výzva k revizi čtení Heideggerových čtení.⁹⁷

Heidegger se vyjádřil ke svému nacistickému omylu: „Jistěže – vždycky je na pováženu, jestliže jedni dávají a připisují vinu druhým. Ale jestliže se již hledají viníci a jestliže se poměřuje vinou: neexistuje také vina zásadního zanedbání? Proč ti, kteří již tehdy byli tak věštecky nadáni, že věděli, co vše přijde tak, jak to přišlo – tak moudrý jsem já nebyl -, proč čekali skoro 10 let, než vystoupili proti zlu? Proč ti, kteří se domnívali, že vědí, proč se tehdy, v roce 1933, právě oni neodhodlali obrátit vše a od základu v dobré?“⁹⁸

2.1 Radikální nacismus

V mnoha ohledech to byla podivná konstrukce – sen o soudržnosti vyhlášený ontologickým jazykem, národ sjednocený v jediné základní otázce svého bytí: spojený dohromady, fašizovaný ve svém bytí, které je rovněž, musíme zdůraznit, problémem. Tohle nebyl „standardní“ nacismus, pokud někdy něco takového existovalo. Proto také

⁹⁶ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 78-80.

⁹⁷ Tamtéž, s. 80-81.

⁹⁸ EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997. 141.

pravděpodobně Heidegger mluvil v roce 1933 o nacistické revoluci nejen jako o „uchopení moci, jak současně existuje ve Státě, jinou stranou, stranou, která početně dostatečně narostla, aby to byla schopna učinit“. Volební statistiky nehrají roli. Revoluce byla v pravém slova smyslu „totální transformací naší německé existence [Dasein]“.⁹⁹

Nabídka neuspěla. Heidegger se vzdal rektorské funkce a stáhl se z veřejné politické aktivity. Znamenalo to odmítnutí nacismu? Možná ne tak docela. Několik čtenářů, mezi nimi Hugo Ott, Rüdiger Safranski a Jacques Derrida, určili Heideggerovou politiku jako nabídku zkonstruovat ideální nacismus, možná čistší, možná striktnější a radikálnější, než byla jeho skutečně existující verze. Rezignaci lze pak vysvětlit jako Heideggerovu reakci na to, že strana jeho pojetí nacismu neuznala: v jistém smyslu nebyla dostatečně radikálně nacistická. O tomto obrazu lze diskutovat, ale je tu jistá pochybnost, zda Heidegger měl vyhraněný názor na to, čím by nacismus měl být. Právě on držel jeho základní pravdu a ta ležela v odhodlaném rozhodnutí obráceném směrem k esenci bytí. Jaký by byl nebo mohl být „heideggerovský nacismus“? Je to obludný termín, možná vzniká v úplném zapomenutí historické nebo politické reality, snad je to nemožnost.¹⁰⁰

2.2 Rektorát ve Freiburgu v letech 1933-1934

V čem spočívalo zmíněné Heideggerovo „pochybení? To je zřejmé: v 30. letech poskytl Heidegger veřejnou podporu Hitlerově straně. Celá záležitost se točí kolem jeho funkčního období rektora na univerzitě ve Freiburgu, což je významné administrativní postavení. V té době získával Heidegger (narodil se v roce 1889, univerzitní vzdělání v letech 1909-1915) pověst filosofa, který uskutečňuje objevnou syntézu antické, středověké a moderní filosofie.¹⁰¹

Heideggera již před rokem 1933, to znamená, než byl jmenován rektorem a vstoupil do strany, zneklidňoval velký počet židovských studentů medicíny. V rozhovorech poznamenal, že „původně působili v oboru interny [na freiburské univerzitě] jen dva židovští

⁹⁹ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 46.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 46-47.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 18.

lékaři, ale nyní působí v tomto oboru už jen dva nežidovští“. Jeho student Max Müller se k tomu vyjádřil takto: „To ho už poněkud rozzlobilo.“¹⁰²

Po svém zvolení rektorem v dubnu 1933 vstoupil do národně socialistické strany. Jeho inaugurační řeč v květnu 1933 jednoznačně ocenila stranu a jejího vůdce – stejně jako ostatní proslovy a články v novinách, stranických časopisech a studentských listech v letech 1933 – 1934. V říjnu 1933 byl znovu inaugurován jako jeden z Hitlerových nových nevolených „vůdců-rektorů“.¹⁰³

Dne 3. listopadu 1933 podepsal Heidegger řadu nařízení pro univerzitní studenty v Bádensku, která byla uveřejněna ve *Freiburger Studentenzeitung* (Freiburské studentské noviny). Tato nařízení se týkala studentů, kteří byli členy SA, SS nebo jiných polovojenských organizací a kteří v „posledních letech“ (tzn. před převzetím moci NSDAP) aktivně bojovali za uskutečnění národních cílů. Žádosti těchto studentů o osvobození od poplatků, o stipendia atd. se měly projednávat přednostně. „Oproti tomu židovským nebo marxistickým studentům se zvláštní výhody nesmějí poskytovat... Židovští studenti... jsou, podle nařízení, jež vstoupilo v platnost 11. dubna 1933, *studenti neárijského původu*. Zákaz se vztahoval tedy i na takové studenty neárijského původu, kteří pocházejí z manželství, kde jeden z rodičů a dva prarodiče jsou árijského původu a jejichž otcové ve světové válce bojovali na frontě na straně Německé říše a jejich spojenců. Zákaz se nevztahuje jen na ty studenty neárijského původu, kteří sami bojovali na frontě nebo jejichž otcové ve světové válce padli na německé straně“. Připusťme, že Heidegger stejně jako ostatní rektori jen jednal podle tehdejších příkazů, ale nikdo ho nemohl donutit k tomu, aby tento úřad přijal.¹⁰⁴

Heidegger nicméně konstatuje, co během svého rektorátu neučinil: nedovolil odstranit Husserlovy knihy z knihovny filosofického semináře, „jak to bylo předepsáno pro židovské autory“; dále nikdy nedovolil pořízení „jakékoli národně socialistické knihy, např. Rosenberga a jemu podobných – ani jako bylo nařízeno a v ostatních seminářích povolení – pověsit „obraz vůdce“.¹⁰⁵

¹⁰² ETTINGER, Elżbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 63.

¹⁰³ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 18.

¹⁰⁴ ETTINGER, Elżbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 64.

¹⁰⁵ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 65.

Události chronologicky spadají do prvních dvou let národně socialistické vlády v Německu, počínaje lednem 1933. Heidegger ve svém nadšení nebyl osamocen, jak naznačují stranické volební výsledky: 2,6 % v roce 1928 a 43,9 % v březnu 1933.¹⁰⁶

Nemohl si nebýt vědom rychlého vývoje směrem k antikomunistickému státu pouze s jednou stranou a rasistickou politikou. V únoru 1933 požár v Reichstagu zapříčinil zákaz německé komunistické strany; v březnu byly zmocňovacím zákonem zavedeny trvalé „pravomoci výjimečného stavu“; v dubnu byly Židům zakázány veřejné úřady a jiné instituce, byla zahájena kampaň proti židovským podnikům; v květnu byly zrušeny německé odbory; v červenci byly zakázány ostatní politické strany a byla zavedena sterilizace založená na eugenických principech. A byla tu celá řada opatření.¹⁰⁷

Heidegger využíval své role „vůdce“ freiburské univerzity a osobně se angažoval při organizování paramilitaristického studentského oddílu SA. Například vystoupil ze svého služebního vozu, aby se – ve vojenském postoji, se svou malou postavou křečovitě vypjatou, se sraženými podpatky – pozdravil se studentskou rotou právě cvičenou Gruppenführerem, od něhož si dal podat hlášení – perfektní hra na válku, při níž chyběla uniforma. Poblíž své chaty v Todtnaubergu organizoval a vedl jakýsi vědecký tábor, který byl také známý jako *Todtnauberský tábor*. Skupina, skládající se z pečlivě vybraných docentů a studentů v uniformách SA, SS nebo organizace Stahlhelm, s hákovými kříži na rukávech pochodovala pěšky z Freiburgu do Todtnaubergu. V táboře panoval přísný denní program, od budíčku v 6 hodin až do večerky ve 22 hodin. Přirozeně se pochodovalo pěšky i zpátky: studenti byli skutečně „na pochodu“. Heidegger sám, nikoli jako rektor, nýbrž ve funkci vůdce tábora, nastínil cíle „táborové práce“, jak se tomu říkalo v nacistickém žargonu.¹⁰⁸

Že Heideggera tak fascinovalo vše vojenské, nový německý bojovný člověk, tábory, pochody a uniformy, pravděpodobně souviselo s jeho málo hrdinnou službou za první světové války, kdy sloužil jako meteorolog v Ardenách a jako poštovní cenzor ve Freiburgu, ale i s teutonskou (germánskou) válečnou mytologií a s úctou, jakou v tmavovlasém profesorovi menšího vzrůstu vyvolávali velcí svalnatí plavovlasí a modroocí muži. Paže vztyčené k pozdravu „Sieg heil!“ nebo „Heil Hitler!“, tvrdý hlas, který vydával povely nebo velebil

¹⁰⁶ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 18.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ ETTINGER, Elżbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 75.

vůdce, to vše byly relikty glorifikované minulosti, v níž duch byl čistý a muž hrdý na to, že může za obranu tohoto ducha položit život.¹⁰⁹

Heidegger údajně dokonce přikázal, aby se v posluchárně, při fakultních schůzích a slavnostech zdravilo hitlerovským pozdravem. Toto nařízení, právě tak jako povolení rektora, že v prostoru univerzity se smějí vylepovat antižidovské plakáty a pálit knihy, se nedají jednoznačně potvrdit a pravděpodobně nebudou nikdy uspokojivě objasněny.¹¹⁰

Nicméně v dubnu 1934 se Heidegger vzdal funkce rektora a tok pronacistických projevů vyprchal. V témže roce 1934 byla Heideggerovi nabídnuta profesura filosofie v Berlíně, bezpochyby nejprestižnější jmenování v Německu, avšak nabídku odmítl. Život v chatě byl klíčový pro polemiku o jeho oficiálním ospravedlnění, poprvé nahranou pro rozhlas a publikovanou jako článek v novinách *Schöpferische Landschaft: Warum bleiben wir in der Provinz.*¹¹¹

Po odstoupení z funkce rektora ve Freiburgu se v druhé polovině 30. let jedná o Heideggerově povolání na univerzitu do Göttingenu (po Georgu Mischovi), ministerstvo sice ví, že Heidegger v nejdůležitějších záležitostech podporuje nacionálně socialistickou politiku, ale protože nezastával nacionálně socialistický světový názor, nastupuje místo něj aktivnější Heyse. Heidegger sice neměl zájem o změnu, nechtěl Freiburg opustit, ale přesto se cítil dotčen. Pro odpor fakulty se také nestal děkanem. Rovněž reakce na jeho římskou přednášku o Hölderlinovi (v Římě ovšem vystupoval neustále s odznakem NSDAP na klopě, jak dosvědčuje Löwith), byla pro něho z hlediska ideologického nepříznivá. Ke všemu tomu byl u Rosenbergova úřadu (Jenschem a Krieckem) denunciován z údajného tajného katolicismu (čas od času přednášel v klášteře Beuron), a to paradoxně v době, kdy se vyjadřoval o „křesťanské“ filosofii jako o nedorozumění, jako o jakémsi dřevěném železe. Z těchto důvodů dostala Bezpečnostní služba (Sicherheitsdienst) za úkol dohlížet na jeho přednášky a semináře. V této pro něho ne zcela příznivé době se považovaly jeho výroky proti biologismu a rasismu za odvážné. Avšak jeho pozdější tvrzení, která uváděl při denacifikačním řízení na svou obhajobu, že mu bylo bráněno ve filosofické práci a že byl vyloučen z účasti v německé

¹⁰⁹ ETTINGER, Elzbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 75.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 76.

¹¹¹ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 96.

COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 18.

delegaci na světovém filosofickém kongresu v Paříži roku 1937, se ukázala na základě podrobných průzkumů jako nepravdivá: účast sám odmítl, jelikož byl přizván příliš pozdě.¹¹²

Když v roce 1936 Heidegger před Karlem Löwithem hájí své působení a činy jakožto rektora, poznamenává, že „poměry by byly mnohem horší, kdyby se do věci nevložilo alespoň několik inteligentních lidí. ... Kdyby tihle (ostatní) pánové nebyli tak jemnocitní a přidali se, všechno by vypadalo jinak, ale místo toho jsem teď zcela sám“. Zjišťujeme tedy, že již tehdy, v prvních letech své vlády, se nacionální socialismus odchytil do kurzu, v nějž Heidegger doufal a jež očekával. Toto rané téma se v Heideggerových zpětných, poválečných úvahách prohlubuje a Heidegger zdůrazňuje rozdíl mezi tím, čím se nacismus, jak věří, mohl a měl stát, a tím, v co se nakonec proměnil.¹¹³

Heidegger chtěl sice těmito výhradami objasnit svůj vlastní, osobní vztah k nacionálnímu socialismu, avšak jeho postoj k nacismu nebyl tehdy ničím výjimečným. V Německu, zvláště v prvních letech po válce, byl takový názor obecně rozšířen. (Např. průzkum veřejného mínění prováděný tehdejší americkou okupační správou od konce války do srpna 1946 ukázal, že až 42 až 55 procent dotázaných „je přesvědčeno, že nacionální socialismus byl dobrá myšlenka, ale špatně uskutečněná“). Důkazní materiál také naznačuje, že kdyby se nacismus skutečně vyvinul tak, jak Heidegger doufal, antisemitismus by podle všeho tvořil jeho součást, a to ne jako cosi, čím je nutno zaplatit za výhody nového režimu, nýbrž jako bytostná součást uskutečněné přeměny.¹¹⁴

Porovnáme-li Heideggerovy výroky s extrémní tehdejší nacistické rétorikou, působí i ve svém souhrnu spíše mírně. Při podobných srovnáních však nesmíme zapomínat, že kontext, v němž tyto výroky zazněly, zahrnoval i mnohem ostřejší přihlášení k nacistické nauce, která lze v dané souvislosti chápat jako spřízněná. A nešlo jen o přihlášení slovní, ale i praktická. Od začátku roku 1933 probíhala v Německu výstavba koncentračních táborů (dva se nacházely nedaleko od Heideggerova rodiště Meßkirchu, kam se stále často vracel). Z univerzit byli propouštěni židovští vyučující (což později postihlo i oba Heideggerem „obhajované“, ovšem již v té době vedla zákonná opatření k vyloučení mnoha dalších profesorů i studentů). 10. květen 1933 byl stanoven pro celé Německo jako den určený k pálení knih a Heidegger tvrdí, že podobný „obřad“ freiburským studentům zakázal – avšak

¹¹² DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 79.

¹¹³ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 100.

¹¹⁴ Tamtéž.

stejně se uskutečnil (Ott říká, že ve Freiburgu pálení knih přerušil déšť, avšak zjevně k němu došlo). Nacisté bojkotovali židovské podniky a židovští „občané“ byli stále bezostyšněji zbavováni práv a svobod. Heidegger v době svého rektorátu často a s důrazem hovořil o ideálech nacionálního socialismu a o „boji“ německého lidu za znovuzískání a prosazení své pravé identity. Novinové zprávy o těchto veřejných prohlášení vycházely v těsném sousedství článků o výše zmíněných událostech. Novináři ani čtenáři neměli nejmenšího důvodu oba typy zpráv oddělovat, právě naopak – a je to pochopitelné, neboť tyto „typy“ si nejenom v ničem neprotiřečily, nýbrž navzájem se doplňovaly a podporovaly. Jen hlupák nebo svévolný zaslepenec by si to neuvědomil, a Heidegger nebyl jedno ani druhé.¹¹⁵

Co charakterizuje onen světový okamžik krátce před vypuknutím války? V době, kdy Hitler vstoupil do demilitarizovaného Porýní a propagoval smír s Francií, publikuje Heidegger svůj článek *Wege zur Aussprache* (1937), v němž píše o potřebě spojení Francouzů a Němců, národů tvořících dějiny, aby se zachránil ohrožený Západ. Ve Francii byly položeny základní otázky po přírodě a charakteru pravdy vědění o ní, v Německu – poprvé v dějinách Západu, básníci a myslitelé epochy německého idealismu založili metafyzické vědění o bytnosti dějin. Heidegger považuje skutečný „vzájemný rozhovor tvůrců v sousedském setkání“, který v situaci hrozícího vykořenění Západu povede k vzájemnému porozumění, obdobně jako se řecký svět konstituoval ve vyrovnávání s nejkrajnějším a nejtěžším – s asiatismem.¹¹⁶

2.3 Heidegger a židovská otázka

Když Heidegger píše Marcusovi 20. ledna 1948, tak přiznává: „Očekával jsem od nacionálního socialismu duchovní obrodu života v jeho veškerosti, smíření, společenských antagonismů a osvobození západní existence (Dasein) od nebezpečí komunismu“, hovoří o naději, k níž se cítil oprávněn v době, kdy se v Německu stavěly první koncentrační tábory, kdy byly „právně“ vyhlášeny rasové zákony a začalo jejich uplatňování a kdy jedním z důsledků tohoto souboru právních opatření bylo vyloučení prakticky všech bývalých židovských kolegů a studentů z univerzity. Dokonce v době voleb, jimiž byl zvolen rektorem – „jednohlasně“, jak nepravdivě tvrdí v dokumentu „Fakta a myšlenky“ z roku 1945 -, bylo

¹¹⁵ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 96.

¹¹⁶ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 80.

13 z celkových 93 členů freiburského senátu z rasových důvodů zbaveno voličského oprávnění.¹¹⁷

Dieter Thomä byl 13. listopadu 2017 pozván do rádia Český rozhlas Vltava. Jedná se o pořad s názvem Reflexe.

Petr Šourek: Vy jste, pane Thomä, při četbě Černých sešitů konstatoval, že Heideggerův antisemitismus nabývá na síle ve chvíli, kdy jeho nadšení pro nacionální socialismus ochládá. Proč je tento protipohyb a jeho načasování tak důležité?

Dieter Thomä: Ano, to je jeden z nejpozoruhodnějších výsledků pečlivé četby Černých sešitů. Židé se totiž nevyskytují ani Heideggerových štvavých projevech z roku 1933. Heidegger tehdy sice mluvil o malomyslných lidech, kteří se nechtějí zapojit do národního vzmachu, ale to by zrovna tak dobře mohli být třeba komunisté nebo katolíci, kteří se s nacisty nepaktovali. Heidegger byl habituální¹¹⁸ antisemita jako soukromá osoba, ale jako filosof se o téma Židů nezajímal. Pak to u něj ale náhle propuká.

Proč tak najednou? Nejsrozumitelnější vysvětlení je následující. Jako nacionální socialista v letech 1933/34 se Heidegger vůbec nechtěl vyhraňovat proti nepřátelům. Dokonce se proti tomu ohrazuje – proti fixaci na nepřátele. Heidegger se nechce vymezovat vůči nepřátelům, chce naopak najít, co je jeho nejvlastnější. A své nejvlastnější člověk najde tak, že se koncentruje výhradně sám na sebe, čerpá jen ze sebe a vůbec se nestará o kohokoli druhého, jenom o to, aby jako Heidegger pozvedl čisté německví.

Heidegger se ve třiatřicátém shlíží ve velikosti čistého německví a dá se říct, že Židé mu ani nestojí za řeč, mluvit o nich konkrétně by byla škoda slov, hrají pro něj jen okrajovou roli.

V jednom momentu ale Heidegger vidí, že nacismus nepřináší vytouženou spásu Západu, a teprve v této chvíli, kdy je frustrovaný vývojem nacionálního socialismu, znovu hledá, v čem to vězí. A tehdy konstatuje, že svět ovládá to, čemu říká technika nebo také počtářství, a právě toto přízemní počtářství brání světu v rozletu, bere dech vzmachu a nadšení. Počtářská obsese techniky brání všemu tomu nejvlastnějšímu, nejpravdivějšímu a nejsilnějšímu započít spásu světa.

¹¹⁷ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 79.

¹¹⁸ habituální – obvyklý, běžný

A pak vyvstává otázka, kdo tedy drží svět v kleštích, kdo ho manipuluje tak, že se nenaplnuje vlastní poslání dějin, že nepřichází velký obrat k dobru a pravdě. Až když tedy frustrovaný Heidegger snímá z podstavce své hrdiny – nacisty, teprve tehdy se začíná starat o nepřátele. Z té doby byly už dřív známy jeho výroky o amerikanismu, a ve stejné době, v letech 1938, 39, 40 dochází Heidegger v Černých sešitech k poznání, že těmi pány světa jsou Židé a jsou to právě oni, kdo se postarají o jeho zničení.¹¹⁹

Petr Šourek: Heidegger vypráví dějiny spásy. Nacisté teď opět patří na odvrácenou stranu osudu. A teď by měla přijít záchrana...

Dieter Thomä: Ještě předtím přijde absolutní noc. Soumrak a noc celého světa, jak říká Heidegger, průchod naprostou zkázou. A právě to je dějinná úloha, kterou Heidegger přisoudil Židům. Podle mě Heidegger vidí Židy jako správce konkurzní podstaty. Moderna zkrachovala a teď přicházejí Židé jako konkurzní správci, kteří rozprodají zbytek a dokonají dílo zkázy.

Heidegger konstatuje o židovské otázce následující: „Otázka, jakou roli hraje světové židovstvo, není otázka rasistická, nýbrž metafyzická. Ptáme se, jaký druh lidí – lidí zcela zbavených vazeb – může převzít světodějný úkol vykořenit všechno jsoucí z bytí.“ Martin Heidegger, Černé sešity/ Überlegungen XII-XV (GA 96)

¹¹⁹ To nejlepší na konec? Tři roky od vydání Heideggerových Černých sešitů [online]. vltava.rozhlas.cz ©2019 [cit. 25. 12. 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nejlepsi-na-konec-tri-roky-od-vydani-heideggerovych-cernych-sesitu-6199494>

Petr Šourek: Vy, pane Thomä, nespojujete Heideggerův antisemitismus jen s tím, co bylo před Černými sešity, třeba Bytí a čas, jak to dělá většina ostatních, nýbrž také s tím, co Heidegger bude psát až po válce. Říkáte, že v pozdější, poválečné Heideggerově kritice techniky se odráží Heideggerův antisemitismus.

Dieter Thomä: Ano. Zabývám se Heideggerem už desítky let a celou tu dobu mi vadilo, jak benevolentně se komentuje Heideggerova kritika techniky, kterou formuloval v padesátých letech. Většina komentátorů pod dojmem posledního technologického vývoje říká, že to, co tvrdí Heidegger, je pochopitelné. Přijímají tedy Heideggerovu tezi, že moderní technikou se člověk sám zříká kontroly nad sebou.

Vypadalo to, že si Heidegger po válce našel téma, které rezonuje, a skutečně reakce na jeho kritiku techniky byla pozitivní, a to z nejrůznějších směrů.

Teď jsme ale z Černých sešitů zjistili, že přesně na těch místech, kde Heidegger po válce, v padesátých letech mluví o zkáze, kterou přináší technika, o tom, jak se člověk sám zbavuje kontroly nad sebou samým, o tom, že jsme zajatci počtů, tak tedy ve stejném kontextu v Černých sešitech v roce 1940 dodává, že za tímto zkázným rozvojem techniky stojí Židé.

Heideggerova poválečná kritika techniky tak dostává krvavou příchut', protože se už nejedná o nějaké anonymní šíření techniky, který by Heidegger kritizoval, nýbrž svou kritikou techniky Heidegger napadá Židy, kteří jsou podle něj za šíření techniky odpovědní, protože Židé nedokáží nic jiného než počítat. To je samozřejmě prastaré antisemitské klišé "Židé a peníze". Za tímto počtářstvím, vypočítavostí moderní techniky tedy podle Heideggera stojí Židé.

Této implicitní souvislosti si lidé u poválečného Heideggera dřív nevšimli. Já jsem si jí také nevšiml, když jsem jako student četl třeba jeho *Tázání po podstatě techniky*, ale už tehdy mi vadilo, jak schematická Heideggerova kritika techniky je: nejdřív subjekt získá kontrolu nad sebou samým a tu mu pak vezmou stroje. Takové schéma vám nic moc analyzovat nepomůže, a když se teď ještě z Černých sešitů navíc dozvídáme, že za tímto schématem se skrývá dělení na nepřátelské Židy a čistě smýšlející Němce, pak to pozdní Heideggerovu filosofii těžce poškozují.¹²⁰

¹²⁰ To nejlepší na konec? Tři roky od vydání Heideggerových Černých sešitů [online]. vltava.rozhlas.cz ©2019 [cit. 25. 12. 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nejlepsi-na-konec-tri-roky-od-vydani-heideggerovych-cernych-sesitu-6199494>

2.3.1 Heidegger a antisemitismus

Heidegger zřetelně v režim a jeho Führera alespoň do jistou dobu věřil – „správný kurs pro Německo“, zdůraznil Karlu Löwithovi v Římě roku 1936. Avšak jeho spisy ani projevy nenesou žádné otevřené stopy biologického rasismu. V přednáškách v polovině 30. let Heidegger mluvil proti biologicky založenému eugenickému myšlení. Bylo to proti jádru jeho práce z 20. let: *Dasein* bylo základnější, původnější než jakého takovéto kategorie.¹²¹

Biografické důkazy poskytují spíše smíšený obraz. Stýkal se s antisemity, jako byl Kriek a Bäumlér a jeho žena Elfride byla svým otevřeným antisemitismem známá. Občas se přidal k nepřátelskému vymezení rozdílu mezi Němci a Němci, kteří jsou Židé. Jeden pokus pomoci židovským sboru rovněž vyjevil jeho víru v „potřebu do písmene vynutit zákon o přebudování trvalé civilní služby“, což byl zákon zakazující Židům působení ve veřejných úřadech. Ve svém konceptu „zásad cti“, sepsaném ve vojenském duchu, který měl být uplatňován na jeho profesorský sbor, dokázal napsat, i když bez konkrétností, o potřebě „očistit na řady od nižších elementů a zastavit síly degenerace v budoucnosti“.¹²²

Avšak i jeho studenty, kolegy a přáteli byli Židé. Husserl byl židovského původu stejně jako manželka Karla Jasperse, a Heidegger nabídl některým z nich aktivní pomoc (včetně svého vědeckého asistenta a pozdějšího editora Wenera Brocka). Biologický rasismus patrně nezastiňoval jeho tříletý milostný poměr s židovskou studentkou Hannah Arendtovou od roku 1924 ani jejich poválečné přátelství od roku 1950. O své újmě odmítl vyvěsit antisemitský leták na univerzitě, zakázal pálit knihy před budovou a ochránil v knihovně knihy od židovských autorů.¹²³

A mohli bychom uvést další případy. Celkově se zdá, že Heidegger nebyl zastáncem „princiální“ antisemitismu. Ani nejsou důkazy o tom, že by projevil „princiální“ rozhořčení, hněv nebo alespoň zneklidnění či podivení, když v roce 1933 blízcí přátelé a kolegové jako Elisabeth Blochamnová, Karl Löwith, Husserl a Arendtová byli zbaveni práce a přinuceni emigrovat. Takové události vypadaly, jako by byly jenom nepříjemnými následky,

¹²¹ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 36.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, s. 36-37.

jako třeba onemocnění chřipkou. Zatímco oni přihlíželi s různou mírou nejistoty, znechucení nebo děsu, Heidegger se dále přidržoval své nové víry.¹²⁴

Heidegger se jen jedinkrát veřejně zmínil o nacisty prováděné „velkovýrobě“ židovských mrtvol, a to v roce 1949 při své přednášce v Brémách. „Zemědělství je nyní jakýmsi zmotorizovaným potravinářským průmyslem, v podstatě je to totéž, jako velkovýroba mrtvol v plynových komorách, totéž jako obklíčení a vyhladovění, krajiny, totéž jako výroba vodíkových bomb.“¹²⁵

3. Heidegger a myšlenka filosofie

Klíčový bod morálního posouzení Martina Heideggera ovšem leží přesně ve středu těchto dvou nepopíratelných stránek jeho života – v přesném rozhodnutí, co patří k Heideggerově osobní a subjektivní (dokonce instinktivní) stránce a co již představuje jeho systematicky promyšlené dílo. Prohlásit, že politická rozhodnutí či výroky nebo obecně „konání“ jsou pro teorii nezávazné nebo jí zůstávají nedotčeny právě proto, že jsou praktické, znamená zůstat k problému hluchý.¹²⁶

Zajisté, Heideggerova díla se někdy uvádějí například jako předzvěst postmodernistických nauk o fragmentarizaci kdysi jednotného (dnes překonaného) subjektu. Individuální se pak jeví jako posloupnost náhodných a nespojitých momentů jednání, oddělených natolik ostře, že i úsilí o rekonstrukci musí být zřetelně dílčí a zlomkovité. Sám Heidegger v rozhovoru se svým někdejší žákem Karlem Löwithem v Římě roku 1936 výslovně odmítá takovéto oddělování svých veřejných a odborných vyjádření a trvá na jejich spojitosti.¹²⁷

Heidegger jako veřejně známá a vlivná osoba vystupující vedle odborného (nebo soukromého filosofa) – se tak ukazuje jako případ, na němž lze ověřit tezi o rozkladu subjektu, která bývá s jeho filosofií spojována. Opakovaně se uvádějí argumenty, že mezi Heideggerovou teorií a praxí, mezi veřejnou a soukromou složkou jeho života, mezi

¹²⁴ COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001, s. 37.

¹²⁵ Tamtéž, s. 68.

¹²⁶ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 110.

¹²⁷ Tamtéž.

odborným filosofem a politickým amatérem – v souvislosti našeho tázání pak mezi jeho názorem na židovskou otázku a názorem na Bytí – neexistují žádné spojitosti, přinejmenším žádné nutné souvislosti, a dokonce ani žádné, které by přesáhly oblast podružných vlivů náhod. Odtud se pak dále odvozuje závěr, že obě stránky uvedených protikladů musíme posuzovat nezávisle – což mj. znamená, že Heideggerovo postavení jakožto filosofa můžeme (dokonce měli bychom) posuzovat ne-li nezávisle na dějinách takových, tedy alespoň na dějinách jeho života, kam očividně spadá vše kromě nejabstraktnějších či nejryzejších filosofických aspektů. Rozbor Heideggera se pokusil prosadit opačný názor. Výrok o rozštěpu mezi Heideggerem politických nebo veřejných prohlášení a Heideggerem filosofem je vyvrácen vahou důkazů. Konkrétně pak Heideggerovo popření židovské a „židovské“ otázky, které nepochybně tvoří součást širšího „politického“ nebo mravního postoje, je k jeho nepolitickému (a podle některých výkladů *skutečnému*) myšlení poutáno mnohem silněji než jen pouhou náhodou.¹²⁸

Avšak jak tedy vyřešit onen obecnější problém? Jsou metafyzičtí myslitelé, nebo – naléhavěji – autoři etických zkoumání, povinni být i mimo své texty vzorem mravního života, anebo alespoň „dobrymi lidmi“? A co bychom konkrétněji, ve vztahu k Heideggerovi, mohli – měli – vyvodit z názoru (jejž zastává např. Rorty, filosoficky sympatizující čtenář), že Heidegger jakožto člověk byl „dost odporný tvor – skrz-naskrz zbabělec a lhář? Jistě Rorty chtěl tímto úsudkem obsáhnout Heideggerovo politické chování a „myšlení“, ale naším bezprostředním problémem tu není, jaké rysy zahrnout do definice filosofa jakožto „člověka“, nýbrž snažíme se odpovědět na otázku (bez ohledu na tuto definici), jaký vztah je nebo by měl být mezi mravním charakterem jednotlivce a jeho myšlením.¹²⁹

Dané možnosti tu jsou vymezeny ostře a jednoznačně – a pro tuto dělicí mez ani pro Heideggerovu filosofickou reputaci jistě není lhostejné, že obecně sdíleného pohledu na jeho život se rodí zcela protikladné názory. Gilbert Ryle vyslovil o Heideggeru-filosovi stručný a kategorický soud, který nás – jakmile dojdeme k (zápornému) verdiktu o jeho charakteru – zbavuje jakékoli potřeby nahlédnout do jeho díla: „Špatný člověk. To nemůže být dobrý člověk“. A naopak Hans-Georg Gadamer, někdejší Heideggerův student, jehož postoje spojuje trvalou přízeň i odvrát, nabízí stejně jednoznačné hodnocení. V odpovědi Georgu Steinerovi, zmatenému z podivného skloubení Heidegger-myslitele a Heideggera-člověka,

¹²⁸ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 111.

¹²⁹ Tamtéž, s. 112.

Gadamer připomíná naše rozlišení a říká, že řešení je „tak prosté“. Byl tím největším z myslitelů a nejmenším z lidí¹³⁰.

4. Důležité osoby a místa v životě M. Heideggera

V životě a díle Heideggera hrálo významnou roli více osob. Do seznamu osob jsem vybral pouze ty nejpodstatnější. Mezi tyto osoby patří manželka Elfride, filosofka Hannah Arendtová, chata v Todtnaubergu a filosof Karl Jaspers.

4.1 Manželka Elfride (1893-1992)¹³¹

Elfrida Heideggerová, která se pro nacionální socialismus nadchla již dříve, jednání svého muže ve prospěch hnutí plně podporovala. Heideggera a jeho ženu spojovala víra, že jen radikální „převrat“ (Hitlerův oblíbený výraz, který Heidegger často používal) může Německo „omladit a „obnovit“ jeho vůdčí duchovní a politickou roli ve světě. Toto společné přesvědčení, které jejich vzájemný vztah nebrala v úvahu. Navzdory jejímu názoru na Heideggerovo manželství, které charakterizovala jako „opravdu klasický příklad svazku lůzy a elity“, Elfrida byla pro Heideggera dobrou, dokonce snad ideální ženou. Provdala se za začínajícího učitele bez peněz, bez postavení a bez sebemenší známky slávy, které později dosáhl, a v obou nejtěžších obdobích jeho života stala rozhodně po jeho boku: při jeho rozchodu s katolickou církví i při porážce Německa, která ho, i když jen přechodně, připravila o místo i vážnost. Heideggerovi apologeti (mezi nimi i Hannah Arendtová) se ho pokoušeli posuzovat jako bezmocnou oběť neblahé posedlosti, jakéhokoli osudového tlaku, jenž ho ponoukal, aby se upsal nacistům a jenž mu ničil život a byl příčinou veškerého jeho neštěstí. V rozporu se skutečností tak bylo snadné zbavit ho odpovědnosti za jeho vlastní rozhodnutí.

¹³⁰ LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998, s. 112.

¹³¹ Findagrave – Elfride Petri Heidegger [online]. findagrave.com ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <https://www.findagrave.com/memorial/179987514/elfriede-heidegger>
https://images.findagrave.com/photos/2008/194/8111180_121595165695.jpg

At' již byl Heidegger jakýkoli, nikdy rozhodně nebyl nástrojem v rukou své ženy či někoho jiného. Jistě se na ní stával závislejší, ale teprve po nacistické katastrofě, nikoli před ní.¹³²

Heidegger byl mimořádně pyšný na Elfridiny pedagogické výkony při vzdělávání studentek. Položidovskou přítelkyni Elisabethu Blochmannovou, která poté, co přišla o místo a vyhnali ji, učila němčinu v Oxfordu, opakovaně informoval o úspěšné činnosti své ženy. Elfrida doprovázela svého muže na důležitých cestách. Například v září roku 1933 s ním jela do Berlína. V roce 1936 s ním jela do Říma, kde měl Heidegger přednášku v Německo-italském institutu (později tvrdil, že po abdikaci na rektora mu byly cesty do zahraničí zakázány).¹³³

Jeho manželka Elfrida, jíž její původ z pruské vojenské rodiny propůjčoval jistou autoritu a která smýšlela stejně jako její muž, hrála v Heideggerově životě stále významnější roli. Když jeho přátelé, kolegové studenti byli propouštěni, penzionováni, vyháněni do exilu nebo dávání do klatby, potřeboval ji více než kdykoli předtím. Ale i on pro ni byl vždy tím nejdůležitějším člověkem. Za mladých let, kdy měli hluboko do kapsy a budoucnost nejistou, dala pro něho postavit chatu v Todtnaubergu, aby mu zajistila klid a prostor k přemýšlení. Nyní, kdy tu a tam s politikou režimu nesouhlasil, mohl se na svou ženu, která neměla žádné pochybnosti ani zábrany, plně spolehnout; její víra v Adolfa Hitlera byla neotřesitelná. Ve svém muži posilovala přesvědčení, že oba stojí na správné straně. Tu a tam sice docházelo k trapným okamžikům. Například v roce 1938, kdy Heidegger ke své vlastní ostudě rozhodl nejít na pohřeb Edmunda Husserla, jeho žena okamžitě zaskočila a jménem obou napsala kondolenční dopis Husserlově ženě Malvině.¹³⁴

Heideggerova choť Elfrida byla velice sebevědomá žena s obrovskou vitalitou a se značnou vnitřní silou. Svého muže si ani neidealizovala, ani ho nepodceňovala; respektovala ho a totéž žádala i pro sebe. V prvních poválečných letech, kdy oba synové byli v ruském zajetí a její manžel vnitřně zcela otřesen, prokázala obdivuhodnou vytrvalost. Neúnavně bojovala za navrácení jejich domu a knihovny, které jim zabavili Francouzi (pro Francouze byl Heidegger bezpochyby „typickým nacistou“), aby její muž mohl pokračovat ve své práci. Vzhledem k jeho narušenému zdraví je také možné, že byla spoluautorkou sebeospravedlňujícího výkladu jeho nacistické minulosti, který v listopadu 1945 předložil prověřovacímu výboru freiburské univerzity. V tomto dokumentu se znovu objevují

¹³² ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 89-90.

¹³³ ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 90-91.

¹³⁴ Tamtéž, s. 92.

argumenty, které používala, když usilovala o navrácení domu. Heidegger se prý po roce 1933 od nacistické ideologie odvrátil a výlučně se věnoval filosofii: zakázali mu vydávat knihy i cestovat do zahraničí; dále se tvrdilo, že je apolitický, nepraktický, neškodný učenec, který, puzen ušlechtilým cílem zachránit svou univerzitu, se v následujících 11 letech stal obětí nacistického pronásledování.¹³⁵

Byla to Elfrida, která odmítla požádat o pomoc přítele, když jí nabízeli, že se pokusí prostřednictvím Francouzů a Vatikánu získat informace o jejích synech, kteří byli v ruském zajetí (Hugo Ott). A byl to Heidegger, který potom, aniž to zpozorovala, poprosil o pomoc. Ale byla to ona, kdo nakonec získal dům zpět a v něm s péčí sobě vlastní zrenovovala Heideggerovu pracovnu a později i chatu v Todtnaubergu, protože si uvědomovala, jak velice ho krajina Schwarzwaldu inspirovala.¹³⁶

4.2 Studentka, milenka a filosofka Hannah Arendtová (1906-1975)

Hannah Arendtová a Martin Heidegger se setkali v roce 1924, kdy Arendtová začala studovat filosofii na univerzitě v Marburgu a navštěvovala Heideggerovy přednášky. Jejich vztah (slovo, které jen nedostatečně vystihuje jejich sepětí) trval půl století. Co začalo jako vášnivý milostný příběh, během let se mnohokrát změnilo. Řekneme-li, že se mezi nimi nakonec vyvinulo přátelství, říkáme tím současně příliš mnoho i velice málo.¹³⁷

Jejich vztah se dá zhruba rozdělit do tří období. První období je datováno od roku 1925 do roku 1930, kdy byli milenci, druhé období je od počátku 30. let až do roku 1950, oba životy zásadně ovlivnil nacionální socialismus a válka. Od 50. let až do smrti Arendtové 1975 se datuje poslední období, kdy dochází z iniciativy Hannah k obnově jejich vztahu či lépe řečeno k oživení a utváření.¹³⁸

Hannah Arendtová hrála markantní roli v otázce vydávání děl M. Heideggera za oceánem. Nejprve se po válce vehementně vzpírala publikování Heideggerových děl, ovšem od roku 1950 se stala obětavou, neplacenou agentkou v USA. Hannah hledala pro něho nakladatele, dojednávala smlouvy a snažila se zajistit ty nejlepší překladaatele. Především dělala všechno,

¹³⁵ ETTINGER, Elżbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 93.

¹³⁶ Tamtéž, s. 94.

¹³⁷ Tamtéž, s. 5.

¹³⁸ Tamtéž, s. 6.

co bylo v jejích silách, aby ho očistila od nacistické minulosti. Nakonec sama Elfrida Heideggerová začala oceňovat styky Arendtové v Americe, její potřebnost a také hodnotu amerického dolaru. Heideggerovi se to zdálo zcela přirozené, její snažení považoval za privilegium, které jí poskytoval. To byl přece důkaz, že jí důvěřuje.¹³⁹

4.3 Chata v Todtnaubergu

Od začátku ledna 1922 se Heidegger připravoval na povinnosti spojené s jeho jmenováním mimořádným profesorem na univerzitě v Marburgu. Zdá se, že tato budoucí změna životních okolností poskytla čtyři vzájemně související důvody pro stavbu chaty. Zaprvé by nové postavení mohlo tehdy Heideggerovi v Kristových letech poskytnout první významný zdroj nezávislého příjmu. Zadruhé by jmenování mohlo vyžadovat, aby se odstěhoval pryč z důvěrně známého prostředí. Marburg je vzdálený zhruba 400 km od oblasti, kterou Heidegger velmi dobře znal, kde se narodil a vyrůstal v městě na hranicích Schwarzwald. Navštěvoval v Kostnici gymnázium a později seminář ve Freiburgu, kde pak pokračoval na univerzitě. Zdá se, že Heidegger a jeho mladá rodina chtěli mít stálé zázemí v jižním Německu, přestože on mohl učit kdekoli. Zatřetí filosof potřeboval, aby mohl pokračovat v bádání, myšlení a psaní. Začtvrté existuje povzbudivý důkaz, že Heidegger vnímal romantické kouzlo ústraní v této budově. Zdá se, že kombinace takových okolností byla rozhodující. Uskutečnil se pokus vytvořit si útočiště ve Schwarzwald, kde byl schopen věnovat se dílu. Vhodné místo bylo nalezeno, takže práce na chatě mohla začít.¹⁴⁰

Ačkoli měl Heidegger jasný cit pro venkovské prostředí, okolnosti, které ho vedly při hledání vhodného místa pro stavbu právě do Todtnaubergu, jsou nejasné. Existuje publikovaná fotografie z roku 1921, tedy rok před výstavbou chaty, která byla pravděpodobně pořízena nad Todtnaubergem. Cestu, ze které můžeme vidět chatu, vede za údolím ve tvaru V ke hřebeni Stübenwasen, na němž se klikatí dálkové regionální cesty. Heidegger je mohl znát jako vášnivý chodec a běžkařský lyžař a zdá se, že Elfide Heideggerová tuto oblast také již důvěrně znala. Hledal-li Heidegger a jeho rodina místo pro chatu v nějaké známé oblasti, pak toto místo zcela jistě obsahovalo všechny stránky krajinných charakteristik Schwarzwald. A také, což bylo praktičtější pro každodenně dojíždějícího akademika, má tato

¹³⁹ ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 115.

¹⁴⁰ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 78.

lokalita jako jediná v Schwarzwaldu železniční trať. Funguje zde stanice Feldberg blízko vesnice, jež se vztahuje ke stejnojmenné hoře na cestě z Freiburgu k Titisee a Schluchsee.¹⁴¹

Události obklopující výstavbu chaty zůstávají nejasné. Nicméně se vynořila jedna informace. Getrud Heideggerová (vnučka) referuje, že pozemek v Todtnaubergu byl získán levně. Místní sedlák ho prodal ochotně kvůli rozbahněnému terénu u sousedícího pramene. Stavební práce byly dokončeny během léta 1922. Elfride Heideggerová, filosofova žena, stavbu „organizovala a dohlížela na ni“. Staviteli byli místní lidé z vesničky Büreten u Todtnaubergu, dole pod místem, kde stála chata. Vedl je sedlák a truhlář Pius Schweizer. Autorství projektu zůstává nejasné, avšak není známo, zda byl vůbec architekt ke stavbě přizván. Bylo tedy nemožné stanovit, jaká byla Heideggerova role, pokud byla nějaká, při zahájení stavebních prací na chatě. Ačkoli nebyla účast filosofa na projektu přímá, je pravděpodobné, že se zajímal o návrh a vývoj stavby.¹⁴²

Chata neznamena pro Heideggera pouze pobyt v přírodě. Vždycky mu poskytovala základ pro jeho městský akademický život. Až do roku 1928 si pronajímal pokoje v Marburgu, později žil v nově postaveném domě ve Freiburgu. Když učil v Marburgu, omezovaly se jeho návštěvy v Todtnaubergu většinou na přestávky mezi semestry. Poté, co se v roce 1928 stal profesorem ve Freiburgu, navštěvoval chatu také o rozšířených víkendech. Občas se vydával na cestu k chatě dlouhou 18 km včetně 800 m stoupání, když vyrazil časně ráno z Freiburgu.¹⁴³

Heidegger často chatu používal sám, ačkoli ji sdílel jak s příležitostnými návštěvníky, tak s rodinou – on a Elfride Heideggerová měli malé syny, když se chata stavěla. Zdá se, že Heidegger považoval chatu Todtnauberg částečně za útočiště před rodinným životem. Svůj pracovní čas dokonce střežil, i když byli přítomni ostatní. Když dokončoval *Bytí a čas*, v letech 1926 a 1927, pronajímal si pokoj v nedalekém domě, aby mohl studovat, když jeho mladá rodina pobývala v chatě. Getrud Heideggerová vzpomíná, jak v pozdějších letech její babička neustále nabádala děti ke klidu, když dědeček pracoval. Obecně byly návštěvy povoleny jednotlivcům nebo malému počtu osob, když to umožňovala práce a obvykle když tam byla Elfride Heideggerová.¹⁴⁴

¹⁴¹ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 82.

¹⁴² Tamtéž, s. 83.

¹⁴³ Tamtéž, s. 86.

¹⁴⁴ Tamtéž.

Heidegger psal o chatě, jejím okolí a své účasti na životě v ní při bezpočtu příležitostí během svého života. V řadě různých textů popisuje chatu a její okolí svým filosofickým slovníkem. Existuje řada zpráv o Todtnaubergu, například korespondence s Karlem Jaspersem z raných 20. let 20. století. Rüdiger Safranski zveřejnil úryvky z této korespondence v Heideggerově životopisu: „Jsem mimo chatu – a těším se velmi na ostrý horských vzduch – to jemné světlo člověka ničí. Osm dní zpracovávat dřevo a potom opět psát. (...) Je již pozdě v noci – vítr sténá nad horami, trámy v chatě vržou, život leží před duší čistý, jednoduchý a velký. (...) Občas již nechápu, že tam dole mohu hrát tak divné role.“¹⁴⁵

V dopisech z Todtnaubergu poznamenává Heidegger o životě ve městě a o univerzitě jako o *unten*, doslova „dole“ nebo „pod“. Život na chatě byl *oben* „nahore“, a odkazoval k „tam nahore“. Epiteton popisovalo soustředěné psaní spojené s procházkami, lyžováním a v mladších letech – s pomocí místním při lesnických pracích. Znamenalo to, že Heidegger svému vztahu k chatě a ke střídání ročních období připisoval zvláštní význam.¹⁴⁶

Heideggerův dům na Röt buckweg ve Freiburgu im Breisgau je soukromým majetkem. Obyvatelé domu poprosili v poznámce v knize *Heideggerova chata* o dodatek, v němž žádají potenciální návštěvníky, aby respektovali jejich soukromí. Rovněž Heideggerova chata v Todtnaubergu je stále soukromým vlastnictvím. V současné době je na turistické značce umístěné poblíž budovy nápis s následujícím textem: „Martin Heidegger má 2 syny, 14 vnoučat a od roku 2002 21 pravnoučat“. Tuto chatu stále vlastní Heideggerova rodina a užívá ji k soukromým účelům. Návštěvy nejsou dovoleny. Prosím, respektujte soukromí rodiny.¹⁴⁷

Návštěvní kniha chaty na Todtnaubergu obsahuje zápisy mnoha prominentních dobových osobností z Německa i mimo něj. Kromě Heideggerovy rodiny na počátku filosofovy dráhy se většina návštěvníků rekrutovala z jeho úzkého kroužku studentů, z nichž mnozí získali později svou vlastní akademickou reputaci, jako byl Hans-Georg Gadamer a Karl Löwith. K ostatním návštěvníkům z té doby patřili Heideggerovi učitelé a kolegové jako Edmund Husserl a Karl Jaspers. K pozdějším pak Jean Beaufret, Herbert Marcuse, Medard Boss, Beda Alleman, Ernst Tugendhat, Karl Friedrich von Weizsäcker a Paul Celan.¹⁴⁸

¹⁴⁵ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 96.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 114.

Ačkoliv je Heideggerův poměr s Hannah Arendtovou, jeho studentkou a později filosofkou a politickou myslitelkou velmi dobře dokumentován, není jasné, zda někdy vůbec Todtnauberg navštívila.¹⁴⁹

Paul Celan, Wiegand Petzet, a Max Komerell při svých návštěvách objevili hluboce zakořeněný vztah mezi Heideggerem, jeho usedlostí a jeho dílem. Zdá se, že mezi těmito pozorovateli existuje shoda, že Heideggerova existence na Todtnaubergu představovala život pohlcený svým okolím. Podle nich chata a její okolí vystihovaly ono zvláštní venkovanství, jež se zabývá místem i cestou, myslí i tělem, myšlením i psaním a je silně spojeno jak s životopisnými detaily, tak s filosofií Martina Heideggera.¹⁵⁰

Celan v přímé reakci na setkání s Heideggerem na chatě napsal báseň s názvem Todtnauberg. Krátce po jejím napsání ho požádal jeho švýcarský nakladatel, aby vytvořil limitovanou edici této básně a poslal jeden exemplář Heideggerovi. Jedna verze s drobnou změnou byla i publikována.¹⁵¹

Albert Borgmann charakterizuje 4 fáze Heideggerova života v pojmech provinciální a kosmopolitní: první stadium zahrnuje filosofův raný život ve venkovském prostředí Meßkirchu; druhá fáze označuje začátek jeho univerzitní kariéry vedoucí k formulaci díla *Bytí a čas*, srovnávání se s elitou, kterou nazývá „radikální metakosmopolitismus“; třetí období se vyznačuje krizí filosofie kulminující v době jeho rektorátu, stížnosti na prázdnotu praktického a konstruktivního kosmopolitismu a čtvrtá fáze je konečným artikulováním kritického a afirmativního provincialismu začínajícího v *Příspěvky k filosofii (Beiträge zur Philosophie)*.¹⁵²

Spisovatel Max Komerell navštívil chatu Todtnauberg dvakrát v roce 1941 a vyjádřil se k typickému smíchu slavného filosofa: „Heidegger se vynořil z druhé místnosti a pozdravil mě svým charakteristickým dlouhým smíchem“.¹⁵³

Heidegger zásadně pracoval v pracovně, kde mohl přemýšlet, číst, provádět korektury před publikováním a hlavně psát. Pracovní stůl je stále umístěn pod oknem. Na jeho vrchní desce byla kožená psací podložka, nádoba na inkoust, kolíbkový piják a dřevěný stojánek na pera. Práci v noci sloužila původně petrolejová lampa, kterou později nahradilo elektrické

¹⁴⁹ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 14.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 120.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 118.

¹⁵² Tamtéž, s. 143.

¹⁵³ Tamtéž, s. 116.

světlo. Rukopisy vznikaly na volných listech papíru a byly ukládány na poličku. Knihy měl Heidegger ve svém městském domě. Křeslo po hosty oddělovalo pracovní stůl od dalšího stolu, užívaného pro úpravu rukopisů. V této místnosti byla rovněž postel. Na stěně visel portrét filosofa Friedricha von Schellinga. Když to umožňovalo počasí, Heidegger pracoval rád u stolu venku. Postavil si stůl na zarovnaný terén před chatou směrem k západu s výhledem na Alpy.¹⁵⁴

4.4 Filozof Karl Jaspers (1883-1973)

Zatímco po Jaspersově smrti vyšly jeho poznámky k Heideggerovi, Heidegger žádné poznámky („*Notizen zu Jaspers*“) nezanechal. Ve vztahu mezi filozofy: Heidegger-Jaspers se Jaspers ucházel o Heideggera, nikoli obráceně. Jaspers byl vždy zaujat charismatem, vycházejícím z Heideggerovy filozofie, ale byl to Heidegger, který se první na počátku 20. let k Jaspersovi hlásil, hovořil o přátelství a lásce a o bojovém společenství ve jménu existence proti profesorské filozofii (dopis z 17.4.1924). Přestože se oba pokoušeli o přátelství, sotva četli spisy jeden druhého. O jediné knize Jaspersově, o *Psychologii světových názorů*, napsal Heidegger důkladně propracovanou recenzi, ale Jaspers na ni nereagoval. Více se zajímal o rozhovory s Heideggerem, než o jeho spisy.¹⁵⁵

V poznámce z roku 1956 se dočteme o rozdílu mezi ním a Heideggerem: „H: Myšlenka samotná je bytí – řeči sem a tam a poukazy, aniž by se k němu dospělo. J: Myšlenka má existenciální relevanci, kterou dosvědčuje vnitřní jednání meditujícího [...] a uskutečňuje se v životní praxi – bez toho že by se udála ve filozofickém díle.“ Podobnou diferenci pozoroval i Heidegger, jak je patrné z poznámky v jedné z přednášek o Nietzscheovi z roku 1936-37. Podle Heideggera je Jaspersovi filozofie iluzí za účelem mravního osvětlení lidské osobnosti. Jaspers už nebere vážně filozofické vědění. Filozofie se mu stává „moralizující psychologií existence člověka“. Jaspers se domníval, že Heideggerovo myšlení, přes polemiku proti vědě, se ještě zcela neodloučilo od „vědecké filozofie“: příliš trvá na stringenci (těsnosti) pojmů a vyumělkované architektury myšlenkové stavby. Za takto vykonstruované dílo pokládal *Bytí a čas*. V pozdním díle sice upozoroval radikální rozchod s vědeckostí, ale shledával tu jiný extrém – osamostatnění řeči. Řeč se u Heideggera stává

¹⁵⁴ SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 92.

¹⁵⁵ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 90-91.

sama sebou a jistým druhem artisticky, nebo se vydává za zjevené bytí, a tak za magii. Pro Jasperse není řeč „domem bytí“, protože „bytí“ jako „das Umgreifende“ nelze vtěsnat do nějakého příbytku, ani do prostoru řeči; zůstal k Heideggerově filosofii řeči skeptický.¹⁵⁶

Jaspers vnímal velmi citlivě, že Heideggerovo myšlení je vedeno vůli k filosofii jako dílu (pro něho je vnitřním jednáním existence), a každé dílo zdůrazňuje naléhavě své hranice vůči ostatnímu životu. Svou vlastní filosofii nechtěl uzavřít „dílem“, pokládal ji za něco „neomezeného“ a v tom viděl svůj zisk pro filosofování. Ale přestože vše je pro něj ve filosoficky chudém světě Heidegger „jedinečnou postavou“, s níž se setkával v přátelských výšinách v radosti i bolesti.¹⁵⁷

5. Po II. světové válce

Když se koncem 40. let jednalo o to, zda má být Heidegger opět začleněn do univerzity jako řádný emeritus, připojily se k hlasům, které byly proti z politických důvodů, i hlasy pochybnosti, zda Heidegger není jen módní filosof nebo dokonce šarlatán, zda je v souladu s vědeckou ctihodností, když koná přednášky v mondénních (světáckých) klubech či sanatoriích. Vskutku, když Heidegger nemohl přednášet na univerzitě, vyhledal jinou veřejnost. Již ve 30. letech měl v podniku „Club zu Bremen“ přednášku *O pravdě a bytí* (*Vom Wesen der Wahrheit*), a nyní ho sem pozval znovu jeho bývalý žák a obdivovatel, kunsthistorik H. W. Petzet. Zde před společností velkých hanzovních obchodníků, dokařů, ředitelů lodní dopravy, v liberálně konzervativním prostředí, přednášel poprvé v roce 1949 cyklus obtížných a zarážejících úvah o „Gestell“, o „Einblick und Einblitz“ a zrcadlové hře součtveří, tedy o nejmělejších věcech jeho myšlení – jak soudí Egon Vietta.¹⁵⁸

Na středečních večerech se setkal s jiným fórem v domě „Bühler-höhe“ – sanatoriu nad Baden-Badenem v severním Schwarzwald; publikum opět tvořila prominence, průmysloví kapitáni, bankéři, vysocí úředníci s manželkami. Šéflékař – jako dvorní rada Behrens v Kouzelném vrchu – pořádal pro klientelu z celé Evropy setkání s „tvůrčími duchy“ už ve Výmarské republice, nyní zde Heidegger přednášel 4x. V roce 1953 přednášel také před bavorskou „Akademií krásných umění“ o problému techniky. Na přednášku přišlo množství

¹⁵⁶ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 91.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 91-92.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 92.

vynikajících osobností – Werner Heisenberg, Ortega y Gasset, bratři Jüngerové a další. Přednáška se stala událostí, největším Heideggerovým veřejným úspěchem v poválečném Německu.¹⁵⁹

Heidegger, pro něhož byl zrod myšlení v Řecku, se zdráhal přijmout pozvání ke skutečné cestě k tomuto počátku; odřekl 2x cestu do Řecka, k níž ho vybízel Erhart Kästner, který byl mimo jiné výtečným odborníkem na oblast okolo Středozemního moře. Až teprve v roce 1962 se s manželkou Elfridou a Kästnerem vydal na cestu do Řecka, i když pochyboval, že je to správný způsob hledání řeckých počátků. A skutečně až teprve ostrov Délos znamená pro něho nezapomenutelný vrchol, kdy hory, nebe, moře a ostrovy kolem se ukazují ve světle.¹⁶⁰

Až ve zralém věku objevuje Heidegger své druhé Řecko v Provence, které se nachází ve Francii. Prostřednictvím Jeana Beaufreta poznává básníka Renéa Chara, známého i jako vůdce partyzánů z hnutí odporu, který bydlí u Le Thor v oblasti Vaucluse. Zde se v letech 1966, 1968 a 1969 za účasti Beaufreta, Fédiera, Vazina (překladaatele *Bytí a času* do francouzštiny) a další konaly semináře, byly pořízeny jejich protokoly, a Heidegger podnikl cestu Cézannovu k hoře Saint-Victoir, v místnostech, kde se mu ozývá opět staré Řecko.¹⁶¹

Psychiatr Medard Boss pořádal v 60. letech v Zollikonu ve Švýcarsku semináře, které začaly již v roce 1959 Heideggerovou přednáškou a pokračovaly do roku 1969 za účasti lékařů, psychoterapeutů a posluchačů curyšské lékařské kliniky v „Berhölzli“, kde po C. G. Jungovi působil Medard Boss. Heideggerovi v seminářích v Zollikonu jde o to, aby učinil srozumitelnými duševní poruchy, a to pomocí svého výkladu motivů z *Bytí a času*. Jde mu jak o nemoci individuální, tak i o patologii moderní civilizace. Ve zmateném bytí jednotlivce poznává Heidegger šílené stavy novověku.¹⁶²

¹⁵⁹ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 91-92.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 93-94.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 94.

¹⁶² Tamtéž.

5.1 Dopis o humanismu

Podle omluvného spisu z roku 1945 šlo v roce 1933 o to, „zachránit, vytrýbit a upevnit to pozitivní“. V roce 1945 bylo třeba pohlédnout dál a pochopit „pohyb svých dějin“, „o jehož dimenzi Němci nic netuší ještě ani poté, co je postihla katastrofa. Tzv „Dopis o humanismu“ říká přesně totéž. V něm se podle Ebelinga dovršuje katastrofa Heideggerovy filosofie: krátkozrakost roku 1946 je stejná jako v roce 1933.¹⁶³

Tezí Heideggerovy reformulace fašismu je setrvání na vůdcovském principu bez skutečného vedení. Biologický rasismus národně-socialistického systému se však jako skutečná veličina vedení nehodil, stejně jako Heideggerův duchovní rasismus v analogii k bytí. Nejenže Heidegger tvrdí, že vše je pouze událost úvlasti bytí a času, a nikoliv vztah bytí a povinování, ale z politického hlediska je navíc úplně scestné tvrdit, že Heidegger byl údajně i po roce 1945 v souladu s „bytím. Celý dopis o „humanismu spíše (ani ne mistrovsky) zastírá realitu v té nejhorší míře. Dopis o „humanismu“ je podle Ebelinga další „osvětivskou lží“ a zároveň lží mnohem nebezpečnější, jelikož je popřením reality z relativní hloubky. Heidegger přitom opakuje pouze to, co již dávno před ním vyslovil Nietzsche. Nietzsche však byl již před Osvětím tak radikální anti-antisemitou, že ho přes všechny výhrady nemůžeme obviňovat, že by jeho reakce na Osvětím byla tak nicneříkající jako Heideggerova.¹⁶⁴

Heidegger píše tehdy Dopis o „humanismu“ pod tlakem dokazování své nevinu, je však toho názoru, že jde o „pouhou filosofickou obhajobu“. Neboť „vůdce“ byl již zdánlivě oddělen od sebe sama v podobě „zlosti“.¹⁶⁵

Od Heideggera pochází nejjemnější ospravedlnění německého diktátora: byl údajně pouze vedoucím zaměstnancem v úřadu bytí. Heidegger také pronesl omluvu německého fašismu, která NS-systému jako celku připisuje nevyhnutelnost technické, a přesto nejenom technické aktivity, nutnost, která nakonec vždy ukazuje cestu k budoucnosti a podle níž musí člověk jako subjekt zamknout v zájmu nového počátku bytí, zároveň však i v zájmu svého nového zániku v „přirozenosti“ toho, kdo je poddán bytí. Kdo takto uvažuje je „duchovním“ rasistou, protože nutně zůstává lhostejným vůči reálně praktikovanému vraždění a zabíjení. Bohužel nic nenaznačuje, jak dokládá Příloha č. I Ebelingovy knihy, že by to s Heideggerovým myšlením bylo jinak. Bytí je již provždy „nejednoznačností“, v níž se

¹⁶³ EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997, s. 90.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 91.

¹⁶⁵ Tamtéž.

„společně s dobrem... objevuje zlo“ a zřejmě se objevovat musí, což je třeba přijmout. Heidegger svým intelektuálním rasismem ještě *post exitum ducis* naposledy vzkřísil německý fašismus k životu. Tak podstatně přispěl k dodnes hluboce zakořeněnému odporu proti reálnému „vyčerpání“ německého fašismu. Heideggerův „Dopis o ‚humanismu‘“ v sobě skrýval a skrývá fašismus. Jaspers ve své předposlední poznámce k Heideggerovi ještě počátkem 60. let píše:¹⁶⁶

„Způsob myšlení těch, kteří nadšeně přijali nacionální socialismus – diktátorství, panovačnost, pocit nadřazenosti, přesvědčení o jediném správném, sklon k absurdnu, primární agresivita, negace a mocichtivost -, přetrvává dodnes beze změn, jenom v jiném hávu. Podobně je tomu i ve filosofii Heideggera a jeho stoupenců. Tentýž způsob myšlení je zde volně přístupný, jelikož se odehrává v duchovním prostoru a není konfrontován s mocí státu. Odpor k demokracii se projevoval a vyjadřoval (pod rouškou souhlasu s ní) spoluúčasti na veškerých snahách, které ji nerozvíjejí, nýbrž podřívají – a nikdo to nevidí.“¹⁶⁷

Heidegger nepřetržitě a navzdory všem změnám s jistotou trval na „vnitřní pravdě a velikosti“ – národního socialismu, pouze neúnosný biologismus nahradil rovněž neúnosným intelektualismem, který mu dovolil s tichým souhlasem přehlížet zločiny, které byly páčány u příležitosti aktivní likvidace humanismu prostřednictvím aktivní likvidace člověka. Humanismus je u Heideggera *post factum* snižován také ustavičnou negací úkolu praktické filosofie, jako by nacistické zločiny jeho uskutečněním a nikoli důsledkem univerzalizmu, jenž se v Německu rozvíjel nejpozději od dob Kanta, mezi „domorodci“ se však nemohl prosadit a stal se obětí antiosvícenství. Ebeling konstatuje, že i téměř půl století po Heideggerově „Dopise o humanismu“ má jeho četba pouze jeden smysl: abychom Heideggera opustili – kdyby to bylo možné vzhledem k jeho filosofii techniky, vytvořené právě v konfrontaci s nacistickým státem. Ta je dodnes platná a právě vyzvedla Heideggera ještě jednou na piedestal doby. Heideggerův vnitřní rozpor mezi legitimní filosofií a nelegitimní ideologií překračuje míru rozumné únosnosti i přípustné tolerance.¹⁶⁸

¹⁶⁶ EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997, s. 96.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

5.2 Černé sešity (Schwarze Hefte)

V rozmezí let 2014 až 2016 došlo v rychlém sledu k vydání tzv. *Schwarze Hefte* (Černé sešity) z pozůstalosti německého filosofa Martina Heideggera (1889-1976) v rámci čtyř svazků *Gesamtausgabe* (GA), jež vychází v nakladatelství Vittorio Klostermann ve Frankfurtě nad Mohanem. Jedná se konkrétně o svazky GA 94-97, jejichž vydáním byl pověřen Peter Trawny z Bergische Universität Wuppertal. Současně s tím Trawny vydal svou interpretující knihu s názvem *Heidegger und der Mythos der jüdischen Weltverschwörung* (*Heidegger a mýtus židovského spiknutí*), která od té doby vyšla v již třetím přepracovaném vydání. Teze uvedené knihy spočívá v tom, že myšlení M. Heideggera je systematicky antisemitské, což v naší hyperkorektní době musí působit skandálně.¹⁶⁹

Text monografie Pravda o myšlení Martina Heideggera Friedricha-Wilhelma von Hermanna, jenž byl v posledních čtyřech letech Heideggerova života (1972-1976) jeho soukromým asistentem, a byl jím autorizován vydávat jeho spisy v rámci GA, reaguje na Trawnyho počínání, které – jak se von Hermann domnívá – nevratně poškodilo nejen osobu, ale především dílo Martina Heideggera. Text je sestaven z dílčích prohlášení a vyjádření, která von Hermann laskavě dal k dispozici vydavateli se svolením k překladu a zároveň písemně autorizoval jejich uspořádání, jež je tudíž dílem vydavatele. Název knihy zvolil autor. Intencí textu není žádná apologie ani snaha o očistu pověsti Martina Heideggera, nýbrž protiváha a korekce jednostranně vysloveného a dále šířeného tvrzení o Heideggerově údajně filosoficky systematickém antisemitismu. Hermann v monografii garantuje, že se nemůže jednat a ani nejedená o žádný ideologický pamflet, nýbrž o filosoficky seriózní pojednání kontroverzní záležitosti, která – bohužel – odvrací od té hlavní záležitosti, o kterou v myšlení běží, a to od filosofie samé.¹⁷⁰

Ve dvou svazcích Heideggerových „*Úvah*“, které jsou zveřejněny jako svazky 95 a 96 sebraných spisů, čtenář narazí na celkem 13 textových pasáží a v nich na jednu, dvě, čtyři, nebo maximálně pět vět, ve kterých Martin Heidegger v rámci své kritické perspektivy z hlediska dějin bytí zaujímá názor k „mezinárodnímu Židovstvu“ a „světovému Židovstvu“. Tyto textové úseky, jež zabírají sotva 2,5 normostrany formátu A4 (v kontrastu k celkovému počtu 1245 stran tří svazků zveřejněných „*Úvah*“), sloužily jejich vydavateli za podnět k

¹⁶⁹ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 9-10.

¹⁷⁰ Tamtéž.

tomu, aby jakožto „antisemitské“ diskvalifikoval nejen těchto 13 textových míst, ale rovnou celé Heideggerovo myšlení z hlediska dějiny bytí.¹⁷¹

Heidegger jednoznačně mluvil o *Černých sešitech*, což bylo označení týkající se barvy jejich vnějších desek; nicméně v přehledu svých rukopisů nazývá tyto sešity jako *Poznámkové notesy*, aby tím charakterizoval jejich myšlenkový obsah. Jsou to poznámkové sešity svého druhu, které nesloužily pro záznam poznámek k dalšímu rozpracování, nýbrž pro záznam poznámek v podobě drobných myšlenkových skic, jež se Heideggerovi dostavovaly čas od času stranou od právě zpracovávaných rukopisů či též během chvil, kdy nemohl v noci spát. Většina těchto poznámek má povahu doplňků jak ke vzdálenějším rukopisům, tak k myšlení z hlediska dějiny bytí. Nicméně poznámky, které nemají tento charakter dodatků, nýbrž vyjadřují se slovníkem myšlení z hlediska dějiny bytí k politickým a všemožným dalším událostem své doby, přeci kvůli tomu ještě nenáleží ke kmenu myšlení z hlediska dějiny bytí. Co k tomuto kmenu náleží, to lze vyčíst výlučně a vyčerpávajícím způsobem z řečených sedmi pojednání z hlediska dějiny bytí. Každé z těchto pojednání však představuje propracované ztvárnění systematické skladby myšlení z hlediska dějiny bytí. Kdo nedokáže rozlišovat mezi systematickou souvislostí myšlení a nahodilými myšlenkovými vyjádřeními, trpí citelným nedostatkem filosofické soudnosti.¹⁷²

Je nezbytné zdůraznit základní pravdu o Heideggerových *Černých sešitech*, jež získaly svůj název výhradně díky svému vnějšímu přebalu a jež samotný Heidegger ve svém roku 1937/38 koncipovaném „Ohlédnutí za cestou“ nazývá pouze *Poznámkové notesy*, nepředstavují žádný „samostatný rod“ v přísném smyslu, nýbrž jsou právě jen „filosofickými poznámkovými notesy“, které od roku 1931 doprovázejí Heideggerovo myšlení z hlediska dějiny bytí. Do těchto *Poznámkových notesů* si Heidegger zaznamenával dvojí:¹⁷³

1. Tu a tam ho napadající myšlenkové střípky či myšlenkové rysy, které rozhodně nenáleží do zároveň vznikajících rukopisů přednášek, přednáškový kurzů či pojednání, a jež proto byly zahrnuty do *Poznámkových notesů*, ve kterých i pak zůstaly a nebyly určeny nikomu dalšímu. Na nočním stolku vedle postele měl Heidegger připravenou tužku a listy papíru, aby si během nocí, kdy nemohl spát, rychle poznamenával myšlenky a úvahy, které pak následujícího dne pečlivě zanesl krasopisem do poznámkového sešitu. Co je nyní

¹⁷¹ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 46.

¹⁷² Tamtéž, s. 34.

¹⁷³ Tamtéž, s. 83.

zahrnuto pod bodem 1 a v krátkosti popsáno, je jediný opravdový a hlavní účel inkriminovaných *Poznámkových notesů*.¹⁷⁴

2. Heidegger si do *Poznámkových notesů* zapisoval rovněž takové úvahy, které náležejí k jeho soukromým názorům, pojetí a přesvědčením; opravdu se jedná o „soukromé záležitosti, jelikož se jedná o něco zcela odlišného oproti v bodu 1 uvedeným myšlenkovým střípkům či krátkým myšlenkovým sledům. K těmto osobním či soukromým názorům mimo jiné náleží též vyjádření vztahující se k národnímu socialismu a k Židům, popř. ke světovému Židovstvu. Tím, že Heidegger vztahuje pojem „počítajícího myšlení“, původně koncipovaný z hlediska dějin bytí, s obzvláštním důrazem k Židům, dochází k fatálnímu „smíšení“, které budí falešný dojem, že je myšlení z hlediska dějin bytí jako takové slučitelné s „antisemitismem“. Kvůli tomuto zmatení dochází k situaci, že celé Heideggerovo pozdější myšlení je podezříváno a odmítáno.¹⁷⁵

6. Rozhovor Heideggera pro časopis *Der Spiegel*

V časopisu *Der Spiegel* vyšel článek *Heidegger. Mitternacht einer Weltmacht* (*Heidegger. Půlnoc světové velmoci*), k němuž dalo podnět vydání knihy Alexandra Schwana, *Politische Philosophie im Denken Heideggers* (*Politická filosofie v myšlení Heideggera* 1965). Článek obsahoval nepravdy o Heideggerovi a přátelé naléhali, aby se Heidegger kritice bránil. Nestačilo jim, že Heidegger napsal krátký dopis, publikovaný v rubrice čtenářských ohlasů.¹⁷⁶

Když přátelé odhalili, že časopis *Der Spiegel* projevuje zájem o rozhovor s Heideggerem, svolil samotný Heidegger s podmínkou, že rozhovor bude zveřejněn až po jeho smrti. Rozhovor proběhl 23. září 1966 v Heideggerově domě ve Freiburgu, za účasti redaktorů Augsteina a Wolfa, fotografky D. Meller-Marcoviczové a Heideggerova „sekundanta“ H.W. Petzeta. Podle Petzetovy zprávy měl Augstein před rozhovorem strach z „proslulého myslitele“ a během rozmluvy se stále omlouval, že s Wolfem uvádějí citáty z rektorské řeči a Schlagaterovy oslavy, opatrně formuloval své otázky, ale sám Heidegger

¹⁷⁴ HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017, s. 84.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 99.

volil silnější verzi; Heidegger přiznává, že si tehdy – 1933 – myslel, že vyrovnáním s nacionálním socialismem by se mohla otevřít nová a tehdy ještě stále možná cesta k obnově. Safranski upozorňuje, že v oné době nešlo o „vyrovnávání s nacionálním socialismem“, nýbrž že sama *nacionálně socialistická revoluce*, jak jí tehdy Heidegger rozuměl, znamenala pro něj obnovu (Erneuerung). Také se v rozhovoru nezmínil, že tuto obnovu chápal jako sekulární událost, jako metafyzickou revoluci a proměnu celého německého jsoucna. Rovněž nemluvil o tom, že upadl do opojení mocí, že chtěl bránit čistotu revoluce, že se střetl nejen s nacionálně socialistickými úředními místy, ale i se svými kolegy, že chtěl „hnát“ revoluci dále, a že proto jeho rektorát ztroskotal. Místo toho vzbuzoval dojem, že spolupracoval, aby mohl vykonávat jistý druh odporu. Podtrhl své nepolitické stanovisko před rokem 1933 a vylíčil své rozhodnutí být rektorem jako oběť, jež měla zabránit horšímu. V tomto rozhovoru Heidegger skryl nacionálně socialistického revolucionáře, jímž určitou dobu byl, a zamlčel filosofické podněty, které ho revolucionářem učinily, soudí Safranski.¹⁷⁷

Jestliže v rozhovoru s redaktory Spiegelu popsal svou roli v roce 1933 neškodněji, než jakou opravdu byla, pak na druhé straně nebyl s to sehrát roli vyhlášeného demokrata, jak to dělali mnozí jiní v poválečném Německu. Nacionální socialismus – podle Heideggera – původně získával patřičný vztah k bytnosti techniky, šel tím směrem, ale později se stal jejím motorem. Heidegger přiznává svou bezradnost, co se týče současného technického věku, ale není přesvědčen, že demokracie je systém, který by mohl něco zachránit, může to být jenom nějaký bůh. A s tímto titulem byl také rozhovor v květnu roku 1976 po smrti Heideggera uveřejněn.¹⁷⁸

Heideggerovo interview mělo ukončit debatu o Heideggerově angažování, spíše ji však roznítilo: Heidegger se obhajoval, tak jako většina tehdy zatížených (Carl Schmitt v *Glossariu*), totiž tím způsobem, že spolupráce byla jakousi formou odporu. Co „se“ dělalo běžně, muselo vzbudit nedůstojný dojem u filosofa autenticity, který od rozhodného pobytu žádal také odvalu k odpovědnosti. Odpovědnost se nevztahuje pouze na oblast vlastních úmyslů, ale rovněž na neúmyslné konsekvence jednání. Měl však Heidegger přejmout spoluzodpovědnost za monstrózní zločinnost nacionálního socialismu, na níž skutečně neměl

¹⁷⁷ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 97-98.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 98.

žádný podíl? S ním neměl ani společné myšlenkové předpoklady? Vždyť Heidegger nebyl nikdy rasistou, poukazuje Safranski.¹⁷⁹

6.1 Rozhovory k 80. narozeninám Heideggera

S Martinem Heideggerem byly uskutečněny dva rozhovory u příležitosti jeho 80. narozenin (26. října 1969). První rozmluva s Richardem Wisserem, konaná dne 17. září 1969, vysílala dne 24. září 1969 *Druhá německá televize* (ZDF). Originál byl uveřejněn pod názvem *Martin Heidegger im Gespräch*, in: *Martin Heidegger im Gespräch*, herausgeben von Richard Wisser, Verlag Karl Alber Freiburg / München, str. 67-77. Druhý rozhovor pro francouzský týdeník *L'Express*, byl uveřejněn pod titulem *Entretien avec Heidegger* v čísle 945, v týdnu od 20.-26.10.1969, str. 78-85. S Martinem Heideggerem rozmlouvali Jean-Michel Palmier a Frédéric de Towarnicki (autor knihy *Heideggerovy politické spisy*).¹⁸⁰

Z rozhovoru pro francouzský deník *L'Express* se dozvídáme, že Martin Heidegger od roku 1907 každý den alespoň hodinu čte s výjimkou válečných let řecké myslitele a básníky – Homéra, Sofoklea a Thúkydida. Na kladenou otázku: Je technika pro člověka největším nebezpečím? Odpovídá: Víte, co říká Hölderlin: „Kde však je nebezpečí, roste též záchrana“.¹⁸¹

K otázce, že již uplynulo čtvrt století od vydání základního díla *Bytí a čas*, je tázán, zda je teď chápán lépe? Odpovídá, že neví. Nesleduje všechny práce, které se o něm píší. Ve Spojených státech se připravují jeho sebrané spisy. Ale v některých amerických interpretacích jen stěží poznává své myšlenky. Na to navazuje otázka: V Německu se o vás mnoho nemluví, ale lze konstatovat, že tam máte stále značný vliv. Setkáváme se s Vámi v mnoha pracích, i když nejste citován. K tomu se vyjadřuje: Tím lépe, na tom nezáleží. Můj bratr mě rozesmál, říká tomu kleptomanie.¹⁸²

Již v roce 1945 v bibliografii je uvedeno přes 820 prací věnovaných myšlení M. Heideggera, vydavatel tehdy vyslovil domněnku, že zájem o jeho dílo bude slábnout. Opak je

¹⁷⁹ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 97.

¹⁸⁰ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 51-52.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 11.

¹⁸² Tamtéž, s. 18-19.

pravdou a k roku 1969, je třikrát více prací zabývajících se tímto filosofem. Podle odhadu Heideggera je jich dokonce přes 3000.¹⁸³

MARX/FREUD/MARXISMUS/AMERIKANISMUS/ETIKA/SARTRE

E(L'Express): Je možné setkání mezi Marxem a Heideggerem? H(Heidegger): Myslím že na vlastním poli mé problematiky ne. Otázka po bytí není Marxovou otázkou. Tím neříkám, že by Marxovo dílo bylo méně důležité než Hegelovo nebo že by v něm nebyla žádná metafyzika. Pro Marxe je bytí příroda, kterou je třeba ovládnout, opanovat. Marx je stále největší z hegelianů. E: Pořád si ještě Marxe čtete? H: Nedávno jsem znovu četl jeho spisy z mládí. Sledoval jsem ostatně činnost svého žáka Landshuta, který je vydal v roce 1932. Měl jsem v úmyslu uspořádat o těchto textech soukromý seminář s profesory z lidově demokratických zemí, kteří o mě požádali. E: A co Freud? H: Psychoanalýza je velmi důležitá disciplína, hlavně jako terapie. Její filosofické pozice jsou však neudržitelné. E: Proč? H: Protože biologizují bytnost člověka. Přečtěte si Freudovo *Mimo princip slasti*. E: Lidi dnes zřejmě zajímá mnohem víc práce než úvahy o bytnosti člověka. H: To já dobře vím. E: Ještě jednou – myslíte, že by se v budoucnu mohly najít styčné body mezi marxismem a vaší filosofií? H: Možná, proč ne; ale zatím bych nedovedl říci jaké. Píší mi intelektuálové ze socialistických zemí, někteří mě navštívili – Češi, Poláci, Jugoslávci, Rusové... E: Jednou jste řekl „Pokud jde o budoucnost, vkládám větší naději v socialismus než v amerikanismus.“ Myslíte si to stále? H: Ovšem. E: Jednou se vás ptali, zda napíšete nějakou „Etiku“, nauku o jednání. H: Etiku? Kdo a jménem jaké autority by si dnes mohl dovolit předkládat světu nějakou etiku? E: Napsal jste: „Lidské bytí je svou vlastní možností“. Toto téma rozvinul Jean-Paul Sartre v *Bytí a nicotě*. H: Sartre často interpretoval mé myšlenky v marxistickém smyslu. Člověk je svou vlastní možností, nemůže se však sám „produkovat“.¹⁸⁴

Je tu vyřčena otázka, že je mu někdy vytýkáno, že si zachovává odstup od aktuálních událostí světového dění. Heidegger se vyjadřuje tak, že myšlení znamená vždy tak trochu samotu. Jakmile se angažuje, snadno sejde z cesty. To já znám. Poznal jsem to v roce 1933, když jsem se stal rektorem v tom tragickém okamžiku německých dějin. Zmýlil jsem se. Je angažovaný filosof ještě filosofem? Co ví filosof o tom, jak filosofie skutečně působí na lidi a dějiny? Filosofie se nedá organizovat.¹⁸⁵

¹⁸³ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 19.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 20-23.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 23.

Zajímavou pasáží rozhovoru je ta, která se věnuje útokům na osobu filosofa Heideggera. Ten se vyjadřuje v tom smyslu, že bývá zřídka napadán filosoficky. Domnívá se, jestli ze všech možných útoku zbyde jedna práce, která by měla určitou hodnotu. Přidává k tomu větu od Valéryho: „Když se nedá napadnout myšlenka, napadne se myslitel“. Odhaduje, že spory skončí až umře. Na něm vůbec nezáleží, jelikož budoucnost patří badatelským družstvům. Neznáme též jména všech řemeslníků, kteří stavěli katedrály. Nikdo by dle něj nečetl žádné dílo, kdyby nebylo od Heideggera. Majorita lidí se soudí, že je již mrtev. Někdo napsal dokonce, že přednáška *Co je metafyzika?* vznikla při lyžování ve Schwarzwaldu, což je naprostý nesmysl.¹⁸⁶

Na to navazuje dotaz, zda mu vadí tato nedorozumění. Odpovídá, že má spíš dojem, že tu vadí Heidegger. Podstatné je, aby jeho práce – pokud má nějaký význam – nezapadla. Moje jméno už pak nebudou znát. Jen to, co z mých myšlenek opravdu platí, přejde nebo nepřejde do budoucnosti.¹⁸⁷

Na otázku, jestli je možné Heideggera opakovat, odpověděl rozhodně ne. Není třeba, aby ho někdo napodoboval, ale aby každý tvořil své vlastní otázky. Následovat Heideggera nemá žádný smysl. Buď je třeba vést jeho problematiku dál jiným směrem, nebo jí oponovat. Ve svých přednáškách říkáte: „Je třeba myslet Heideggera proti Heideggerovi“. Na to odpovídá: A to se snažil vždycky dělat i on sám. Za třicet let neměl ani jednu přednášku o Heideggerovi. Na to navazuje otázka: Přesto se mluví o heideggerovské filosofii. Vyjadřuje se k tomu: Jak už jsem řekl, žádná heideggerovská filosofie neexistuje. 60 let jsem se snažil pochopit, co to filosofie je, a ne nějakou nabízet.¹⁸⁸

Další otázkou byla, že někteří se pokoušeli přiblížit se cestě vašeho myšlení zkoumáním vlivů, které vás poznamenaly. Co o tom soudíte? Trefně odpovídá: Jsem samozřejmě poznamenán celou tradicí. Ale to je typický univerzitní způsob vysvětlování: „Heidegger a Hegel“, „Heidegger a Schelling“... Podle některých komentátorů stačí vzít Aristotela, Husserla, Kanta, Brentana, svařit to dohromady dostanete Bytí a čas. To je směšné.¹⁸⁹

¹⁸⁶ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 24.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 24.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 25-26.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 26.

Na to navazuje dotaz, že mnozí se podivují zvláštnímu zlomu ve vašem díle. Mluví se o Heideggerovi I a Heideggerovi II. Náhle došlo ke změně stylu: jako byste opustil cestu suchého metafyzického tázání a najednou se ptáte básníků: Hölderlina, Morikeho, Hebala, Rilkeho a zejména Trakla. K tomu říká: Napsal jsem, že filosofie a básnictví sídlí na protilehlých vrcholcích, ale říkají totéž. Redaktor pokračuje dotazem: Myslíte, že lze rozlišovat Heideggera I a Heideggera II, jak to dělají američtí komentátoři? Heidegger odpovídá: Rozhodně ne. Heidegger II je možný jen skrze Heideggera I a v Heideggerovi I je Heidegger II už obsažen. Následující otázka: A váš nový způsob tázání, řekněme básnický po Bytí a času? Vyjadřuje se, že to je jen obrat na cestě. Jakýmsi mezníkem je v tom ohledu přednáška O bytnosti pravdy, když jsem ve svých pracích kladl první otázku, nevěděl jsem, jak se bude později klást druhá.¹⁹⁰

SLOŽITOST DÍLA/VZDĚLÁNÍ/UNIVERZITA Příští položenou otázku byla: Řekl jste skutečně, že vás lidé začnou s chutí číst tak za 300 let? H: To je docela možné. Ale proč se na to ptáte? E: Mluvme otevřeně. Mnozí studenti, když otevrou vaše knihy, narazí na myšlení tak obtížné a nezvyklé, že se jim zdá, že řada problémů se tu staví obráceně než v tradičním vyučování. Vy sám už dlouho mlčíte. Nemyslíte, že student se může sám ve vašich knížkách ztratit? H: Bohužel ano. Ale co se dá dělat. Potom je tu ještě problém překladů – jak je kontrolovat? Japonské překlady jsem nakonec musel přestat sledovat. A studenti často jen sbírají tu a tam roztroušené vědomosti. Ostatně co jiného mohou dělat na dnešních univerzitách? E: Nepřednášíte, nevedete semináře. Vaše knihy tu stojí samy. H: Co nejvíc chybí, je rozhovor s desítkou studentů na semináři. Jenom tam lze někomu „postavit oči“, ukázat, oč ve filosofii jde. E: To považujete za podstatné? H: Myslím, že tento druh práce ve Frankfurtu vůbec nepěstuje: souvislý rozhovor, který výměně krok za krokem dovádí všechny účastníky ke konfrontaci s filosofickou otázkou. Víte v takovém semináři bývali i slepí, kteří se nikdy nedostali k cíli. A ti mluvili, dokonce nejvíc ze všech. Říkal jsem jim: „Ale co nám to tu vyprávíte?“ Často odešli jinam a už se nevrátili. Dnes se příliš mnoho mluví. Mluví se tolik, že když se někdo pokouší myslet, ukazují si na něho prstem a říkají o něm: „Ponořil se do abstrakce“. E: Sledoval jste světové studentské hnutí a zpochybnění univerzity? H: K problémům univerzity jsem zaujal stanovisko už v roce 1929, v přednášce Co je metafyzika? Dnes se studenti bouří a je to v pořádku. Ale vědí opravdu, co chtějí? Už dávno vím, že z univerzity se stalo gymnázium, obyčejná škola. Nedává příležitost vstoupit do učení v myšlení, nýbrž poskytuje jen nahromaděné vědomosti. Stará univerzita je mrtva a

¹⁹⁰ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 26-27.

byla to asi nutná smrt. E: Co si myslíte o nových doktrínách, které jak se zdá, ovládají univerzity na celém světě? H: myslím, že dnešní univerzita je v pořádné krizi. Ale opakují, že to není tak docela nové. S řadou problémů, o kterých se dnes debatuje v Německu a jinde, jsem se setkal se svými studenty už předvečer války. Ale tentokrát na tyto otázky ještě neuzrál čas.¹⁹¹

POLITIKA E: Řekl jste: „Kdo myslí ve velkých rozměrech, musí se ve velkých rozměrech i mýlit. „Jak tomu máme rozumět? Platí to ve filosofii, v politice? H: Všude. E: Ve Francii byla řada pokusů rozptýlit jistá nedorozumění a zjistit pravdu kolem vašeho postoje k novému režimu roku 1933, během těch 10 měsíců. H: Nikoho jsem o to nežádal. Ale paradoxně právě Francouzi mi v této oblasti přišli na pomoc. V Německu je to jinak a útoky nepřestanou. Možná, že tu a tam je v tom i kus zlé vůle. Sartre o ní napsal celou kapitolu. Zpětně se snadno soudí. Zapomíná se na tragický zmatek 33. roku, na bídu, zoufalství, iluze... Po 10 měsících jsem odstoupil ze všeho. E: Mnozí z vašich bývalých žáků vzpomínají, jak jste v přednáškách útočil na nacionálněsocialistické teorie, jak jste odsuzoval rasismus. H: Pro mne je to celé ukončená věc. Na čem záleží, je dnešní mládež, která se s chutí pouští do nových problémů a začíná nový svět. Tu mám rád a ta mě zajímá. E: Vaším jediným veřejným politickým vystoupením za celá léta byl podpis na protestu proti atomovému vyzbrojení bundeswehru v roce 1957. Proč? H: Skutečně jsem jeden text podepsal, ale tento. Protest, o kterém mluvíte, psali vědci, 8 bonnských profesorů. Proto mne fyzikové Heisenberg a von Weizsäcker ani k podpisu nevyzvali. E: Von Weizsäcker byl jedním z těch, kteří brzdili výrobu německé atomové bomby – co jeden den sestavil, druhý den zase rozebral. A: Ano. Dělal to v údolí Dunaje, docela blízko mého rodného Meßkirchu.¹⁹²

DÍLO/JAPONCI/FILOSOFIE VE FRANCII A SARTRE E: Vaše dílo patří dnes jistě mezi nejobtížnější. Přesto nachází v celém světě bez ohledu na ideologické hranice vykladače a zástánce. Jak si vysvětlujete, že má takový ohlas? H: Otázkám, které jsem položil, je těžko se vyhnout. E: Někteří japonští myslitelé říkají, že už dlouho nacházejí hluboké analogie mezi vaší filosofií bytí a východním myšlením. H: Skutečně někteří mě i navštívili. Jejich pokus mě velmi zaujal. Někteří dokonce napsali, že moje dílo je pro ně jakýmsi můstkem mezi Východem a Západem, Asií a Evropou. E: Sledujete současné filosofické bádání ve Francii? Nemám už bohužel čas číst všechny knihy, které dostanu. A pak jsou ty potíže s jazykem. Onehdy mě navštívil Sartre. E: Mnozí Francouzi se s vámi

¹⁹¹ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 27-30.

¹⁹² Tamtéž, s. 30-31.

nevšiml, že podstatné problémy si dnes ještě nikdo neklade. Myslíte, že si je v budoucnu někdo položí? H: Kdo ví? Snad až za dvě tři staletí...¹⁹⁴

V roce 1959 udělilo město Meßkirch nejslavnějšímu rodákovi M. Heideggerovi čestné občanství. Ve vzpomínce na Heideggerovo dílo *Der Feldweg* byla ulice Hofgartenstraße v roce 1972 přejmenovaná a od té doby nese název „Am Feldweg“. Na této ulici bylo vybudováno nové gymnázium, jež nese po Heideggerově smrti název „Martin-Heidegger-Gymnasium“. Toto gymnázium je pokračováním Meßkirchské měšťanské školy, kterou mladý Heidegger od roku 1899 až do 1902 navštěvoval.¹⁹⁵

Ke sklonku života potřeboval Heidegger pohodlnější přístřeší. V dubnu 1969 se Elfrida Heideggerová obrátila na Arendtovou o pomoc. Psala jí, že zhoršující se zdravotní stav manžela ji nutí prodat jejich velký dům a koupit nějaký menší, který by měl jen přízemí. Předpokládané náklady činí 80 000 - 100 000 DM (německých marek). Takovou částku nemají, a proto se rozhodli prodat rukopis *Bytí a čas*. Z prodeje rukopisu *Bytí a čas* (původní nabídka z USA – Texasu činila 100 000 marek) do Schillerova archivu v Marbachu (kde se nyní nachází jeho rukopisná pozůstalost) si postavil malý domek na zahradě. Zde zachovával dále svůj denní rytmus: dopoledne práce, po obědě odpočinek, pak znovu práce do pozdního odpoledne; procházka, často zamířil do hostince „Jägerhäusle“ na svahu s výhledem na město, kde se setkával se známými a přáteli „na čtvrtce“. Na jaře a na podzim vždy krátký čas pobyl u bratra v Meßkirchu, kde chodíval na svátek sv. Martina (11. listopadu) do kostela. Někdy se zastavoval u sousedů, podívat se na televizi, sledoval fotbalové mistrovství světa, o Franzi Beckenbauerovi soudil, že je to „geniální hráč“.¹⁹⁶

Ke konci života psal, publikoval, příležitostně přednášel a vedl semináře. O nacismu a jeho brutálních důsledcích téměř zcela mlčel. Pracoval až do svých posledních let, ale četnost jeho publikací slábla. V prosinci 1975 zemřela Arendtová a také Heidegger se připravuje na smrt; při poslední návštěvě Petzetově se sice s účastí ptal, jak jdou věci a práce, ale nakonec říká: „No milý Petzete, už se blíží konec“. V lednu 1976 požádal meßkirchského krajana Bernharda Weltheho, freiburského profesora teologie, o rozhovor, poprosil ho, aby mohl být pohřben v Meßkirchu a žádal o církevní pohřeb, aby Welte promluvil nad jeho hrobem. Poslední napsaná slova gratulace Weltovi, když se stal čestným občanem Meßkirchu (jako

¹⁹⁴ HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013, s. 33-36.

¹⁹⁵ Martin Heidegger Gymnasium - Heidegger [online]. mghmesskirch.de. ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <http://mghmesskirch.de/wbce/pages/schule/heidegger.php>

¹⁹⁶ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 101. ETTINGER, Elżbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004, s. 161.

předtím Heidegger sám od 26.9.1959).¹⁹⁷ Dne 26. května 1976 po svěžím ranním probuzení znovu ještě usnul a zemřel... Bylo mu nedožitých 87 let, pohřben byl v Meßkirchu 28. května 1976 tak, jak si přál.¹⁹⁸

7. Skupiny přívrženců filosofie M. Heideggera

Z hlediska přívrženců a odpůrců osoby a filosofie Martina Heideggera existují 4 skupiny podle filosofa Dietera Thomy, který Heideggera dlouhá léta kritizuje, jeho kritika ovšem není paušální.¹⁹⁹

Mnoho filosofů, kteří již před vydáním Černých sešitů o Heideggerovi nechtěli vůbec nic slyšet (jedná se zejména o analytické filosofy, logiky, racionalisty a podobně) – tak ti se samozřejmě ve svém nezájmu o Heideggera cítí potvrzeni. Jedná se o první a zároveň největší skupinu. Tato skupina má morální argument, proč se Heideggerem nezabývat.

Druhá skupina se skládá s Heideggerových kritiků. Hlavní postavou mezi nimi je Emmanuel Faye ve Francii. Tito kritici konstatují, že Heideggera nelze dál číst jako filosofa, nýbrž už jen jako historický dokument k nacismu. Navenek to vypadá téměř totožně jako ta první skupina, která se o Heideggera vůbec nezajímá. Podstatný rozdíl je v tom, že Faye píše jednu knihu o Heideggerovi za druhou a otevřel si do jisté míry s Heideggerem „kšeft“. Ačkoliv píše negativně, tak se tak dál drží Heideggera.

Třetí skupina jsou ti, kteří si z Heideggerova díla berou jen to, co je přitahuje. Tento přístup je sice i nadále možné praktikovat, ale po *Černých sešitech* je to zase o úroveň těžší. Člověk se musí velice pozorně dívat, jak to, co si z Heideggera bere, souvisí s dalšími složkami Heideggerova myšlení. Jak se o tom už zmínil D. Thoma na příkladu Heideggerovy kritiky techniky, ve které se skrývá jeho antisemitismus.

Čtvrtá skupina tzv. Heideggeriáni je velmi zajímavou, a to na základě faktu, že bývali příznivci, ale dnes již žádní přívrženci neexistují.

¹⁹⁷ Meßkirch [online]. de.wikipedia.org ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Me%C3%9Fkirch>

¹⁹⁸ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 103
SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013, s. 32.

¹⁹⁹ Dieter Thoma *1959 je německý filosof a profesor na univerzitě v St. Gallen ve Švýcarsku, který promoval v roce 1989 práci o Heideggerovi (*Zur Kritik der Textgeschichte Martin Heideggers 1910–1976*).

Dieter Thoma považuje morální odsouzení Heideggera za naprosto správné, přesto je podle něj problematické, když se na základě Heideggerova morálního selhání odepisuje celá jeho filosofie.²⁰⁰

Historik Ernst Nolte došel ve zkoumání dějin a politiky v životě a díle Martina Heideggera k těmto 4 závěrům.

- a) z Heideggerova díla se nedá vzít ani jediná věc do analýzy „Třetí říše“;
- b) z politické perspektivy se dá označit spíše za „národního socialistu, jenž chtěl orientovat Německo podle paradigmatu polis, kde by společenské sblížení, pospolitost, měla odvahu vystavit se „nejistotě jsoucího v celku“; v tom jeho angažování ztroskotalo;
- c) nacionálně socialistické angažování během rektorátu se mu stalo traumatem, jež ho pronásledovalo do konce života, a proto cítil potřebu se k němu vyjadřovat; ale obhajoba pomocí usmířování a vytáček, vzápětí pak mlčení k holocaustu bylo nedůstojné filosofa;
- d) u pozdního Heideggera nenalézá Nolte už žádný politický fenomén, v němž by se oznamovala budoucnost vymaňující se ze zapomenutosti bytí, žádný fenomén, který by stál za angažování.²⁰¹

²⁰⁰ To nejlepší na konec? Tři roky od vydání Heideggerových Černých sešitů [online]. vltava.rozhlas.cz ©2019 [cit. 25. 12. 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nejlepsi-na-konec-tri-roky-od-vydani-heideggerovych-cernych-sesitu-6199494>

²⁰¹ DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997, s. 36-37.

Závěr

Životní pouť Martina Heideggera začíná 27. května 1889 v Meßkirchu, jedná se o malé město ležící mezi Bodamským jezerem, švábskou alpou a Horním Dunajem, na hranici mezi alemanskou a švábskou oblastí. Rodiče Martina Heideggera byly Fridrich (* 1851- † 1924) a jeho žena Johanna, rozená Kempfová (*1858- †1927). Rodné příjmení matky má původ v neporušené linii (od roku 1510). Rodinné příjmení Heidegger vzniklo na základě faktu, že v dané oblasti převládaly vřesoviště, bažiny (z německého slova die Heide). Jeho otec Fridrich se živil jako kostelník a bednář u kostela sv. Martina. Tento protipruský, ale i antikapitalistický (spolu s tím tradičně antisemitský) a agrární duch se stal Heideggerovým celoživotním předurčením.

Mladý Martin Heidegger vyrostl ve striktně katolickém prostředí a jako nadaný student byl predestinován pro kněžský úřad. Heidegger se původně neměl stát filosofem, nýbrž teologem. Martin měl dva mladší sourozence: sestru Martu (* 1892 - † 1956), která si vzala kominíka a bratra Fritze. Jeho mladší bratr Fritz (* 1894 - † 1980), který zůstal v místě svého dětství, pracoval v místní bance a v rodném Meßkirchu umřel. Bratr Fritz byl považován za originálního člověka, trochu koktajícího (vyslovoval Da-da-dasein), během válečných let přepsal okolo 30 000 stran bratrových rukopisů a uložil je v tamější bance.

Martin Heidegger se po krátkém zasnoubení s jistou Margaretou v březnu roku 1917 oženil s Elfridou Petriovou, která byla tehdy studentkou národního hospodářství na freiburské univerzitě. Elfrida měla původ v pruské vojenské rodiny (její otec Richard Petri z Alfeldu an der Leine byl důstojníkem) a byla evangelického luterského vyznání (protestantka).

Dovedu si představit, že tato rozporuplná osoba svým dílem a životem bude ještě v budoucnosti terčem mnoha dohadů ohledně jeho angažování v době národního socialismu v letech 1933-1945 v souvislosti s otázkou antisemitismu hlavně v době jeho rektorátu na univerzitě ve Freiburgu mezi léty 1933-1934. Nicméně i on doplatil na svou „nacistickou minulost“ a v rámci denacifikace byl po konci druhé světové války potrestán a až do roku 1949 mu byla zakázána pedagogická činnost. Kromě toho jeho manželka Elfride se zasadila o navrácení jejich domu a knihovny, které jim zabavili Francouzi. Řada jeho bývalých kolegů včetně těch židovských nepřežila druhou světovou válku.

Mezi Heideggerovými studenty, kolegy a přáteli nalezneme osoby židovského původu. Příkladem může být Husserl stejně jako manželka filosofa Karla Jasperse, Heidegger dokonce nabídl některým z nich pomoc (vědeckému asistentovi a pozdějšímu editorovi Werneru Brockovi). Navíc měl milostný poměr s židovskou studentkou Hannah Arendtovou, kdy jejich přátelství trvalo až do konce života.

Heidegger konstatuje na svou obhajobu, co během svého funkčního období rektora na univerzitě ve Freiburgu nevykonal. Nedovolil odstranit Husserlovy publikace z knihovny filosofického semináře, „jak to bylo předepsáno pro židovské autory“; pak nikdy nesvolil k pořízení „jakékoli národně socialistické knihy (Rosenberga a jemu podobných) – ani jako bylo nařízeno a v ostatních seminářích povoleno – nenechal na zeď pověsit „obraz vůdce“. Dále v rozhovoru k jeho 80. narozeninám se dovídáme, že mnoho bývalých studentů vzpomínalo, jak během přednášek útočil na nacionálněsocialistické teorie, a přitom odsuzoval rasismus. Navíc Safranski konstatuje, že Heidegger nebyl nikdy rasistou.

V životě německého filosofa hrál velikou roli jeho původ, dále manželka Elfride a hlavně chata Todtnauberg, univerzity Marburg a Freiburg. Manželka Elfride rozená Petri ho přežila o 16 let. Ve svém životě prožil tak jako jiný světlé i tmavé okamžiky. V životě ho formovalo několik lidí mezi ně lze zařadit zejména filosofa Edmunda Husserleho, freiburského arcibiskupa Conrada Gröbera, filosofku a milenkou Hannah Arendtovou v neposlední řadě i filosofa Karla Jasperse,

Trvalým partnerem v dialogu Heideggera se stala od roku 1922 až do jeho smrti chata v Todtnaubergu. Lze předpokládat, že v této malé stavbě se cítil jako doma. Bylo to zapříčiněno vhodným prostředím ve Schwarzwald, které mu poskytovalo ideální podmínky pro myšlení a tvorbu. Trávil tu každé prázdniny, aby načerpal nové síly na další akademický rok. Ne nadarmo se o této chatě vyjadřoval v dopisech z Todtnaubergu doslova „oben“ nahoře, kdež to o životě ve městě a o univerzitě jako o „unten“, přesně vyjádřeno jako dole nebo pod. Chata tak umožňuje zamýšlet se nad jeho životem i dílem právě tak jako výzvu jeho myšlení. Řada prominentních dobových osobností z Německa a ciziny navštívila Heideggera na jeho chatě. Mezi významné hosty chaty patřil například Hans-Georg Gadamer, Karl Löwith, Edmund Husserl, Karl Jaspers a Paul Celan, který po setkání s Heideggerem na chatě napsal báseň s názvem Todtnauberg.

V letech od 2014 do 2016 došlo poměrně rychle k vydání *Černých sešitů* (*Schwarze Hefte*) z pozůstalosti německého filosofa Martina Heideggera (1889-1976) v rámci čtyř

svazků *Gesamtausgabe* (GA). Jedná se o svazky GA 94-97, jejichž vydáním byl pověřen Peter Trawny z Bergische Universität Wuppertal. Trawny současně s tím vydal svou interpretující knihu s názvem *Heidegger und der Mythos der jüdischen Weltverschwörung* (*Heidegger a mýtus židovského spiknutí*), která od té doby vyšla v již třetím přepracovaném vydání. Hlavní tezí uvedené publikace je, že myšlení M. Heideggera je systematicky antisemitské.

V Heideggerových svazcích „*Úvah*“ GA 95-96 sebraných spisů narazíme dohromady na 13 textových pasáží a v nich nalezneme od jedné až po maximálně pět vet, ve kterých Heidegger v rámci své kritické perspektivy z hlediska dějiny bytí zaujímá postoj k „mezinárodnímu Židovstvu“ a „světovému Židovstvu“. Celkově tyto textové pasáže vyplňují stěží 2,5 normostrany formátu A4, v protikladu k celkovému počtu 1245 stran tří svazků publikovaných „*Úvah*“. Na základě těchto 13 textových pasáží označil vydavatel Heideggerovo myšlení z hlediska dějin bytí jako „antisemitské“.

Jaký mohl mít Martin Heidegger důvod, že určil vydat „*Černé sešity*“ až na konec? Učitel Dietera Thomy Rainer Marten na to galantně odpověděl: To nejlepší na konec. Tato odpověď na Černé sešity podle D. Thomy byla ironie, jelikož tyto sešity nejsou v žádném případě to nejlepší, nýbrž naopak to nejhorší, co Martin Heidegger napsal, i filosoficky to nejhorší.

Souhlasím s konstatováním Dietera Thomy, který považuje morální odsouzení Heideggera za naprosto správné, přesto je podle něj problematické, když se na základě Heideggerova morálního selhání odepisuje celá jeho filosofie.

Výstižně se vyjádřil Günther Figal k otázce budoucího bádání na téma filosofa Martina Heideggera: „Zabývat se Heidegger se dosud stále podobá studiu nedokončené, i když velmi rozpracované mozaiky: publikované texty sice podávají bohatý obraz, který je však s každým nově vydaným svazkem neustále doplňován“.²⁰²

Rodný Meßkirch si vážil natolik svého slavného rodáka tak, že mu udělil ještě za života v roce 1959 čestné občanství. Navíc ulice Hofgartenstraße byla v Meßkirchu přejmenovaná na počest jeho díla *Der Feldweg* na ulici Am Feldweg a k tomu zde bylo postaveno gymnázium, které je po smrti M. Heideggera pojmenováno na Martin-Heidegger-

²⁰² FIGAL, Günther: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007, s. 168.

Gymnasium. Tato školní instituce je nástupcem měšťanské školy, kterou tehdy mladý budoucí filosof navštěvoval mezi léty 1899-1902.

Heidegger se snažil zaujat studenty svým nevšedním stylem vyučování. Vycházel z neblahé zkušenosti, kterou zažil se svým profesorem Husserlem v hodinách. Ten ve svých seminářích vedl často monology, čemuž se Heidegger snažil vyvarovat. V první řadě chtěl po studentech slyšet, co sami vyčetli z textu, nikoliv to, co již jim sdělil. Jeho semináře tedy nebyly klasické, jednalo se o práci s textem. Tento styl vyučování měl úspěch, neboť studenti dokázali získat z jeho pár hodin seminářů více informací o daném filosofovi než za celou dobu studia. Kládl rovněž důraz na dějiny, historické dimenze, než se začal probírat jakýkoliv filosof, aby studenti pochopili historické souvislosti. Příprava studentům na další hodinu zabrala téměř celý týden, avšak neslo to své ovoce. Na začátku hodiny se začínalo čtením úvodního protokolu a následnou kritikou. Pracoval až do svého pozdního věku, ale počet jeho publikací slábl. Heidegger zemřel 26. května 1976 ve Freiburgu a byl pohřben v rodném Meßkirchu.

Heidegger se v rozhovoru k 80. narozeninám vyjadřuje kriticky k různým věcem a nevynechává ani oblast vzdělávání včetně toho vysokoškolského. K těmto problémům se vyjadřuje poprvé již v roce 1929 v přednášce *Co je metafyzika?*. Dle něj studenti pouze sbírají rozptýlené znalosti, ale co mají dělat na dnešních univerzitách? Sám vyslovil názor, že z gymnázia se stala obyčejná škola, jelikož nedává možnost vstoupit do učení v myšlení. Pouze umožňuje získat nakupené poznatky. Celé to ukončuje negativním tvrzením, že stará univerzita je mrtva a byla to zřejmě nutná smrt. Domnívá se, že nyní je univerzita ve značném úpadku, ale není to nic nového. V Německu, ale i jinde se hovoří o mnoha problémech, které řešil již před válkou se svými studenty, avšak tehdy nebyla vhodná doba.

V rámci výuky ZSV (základy společenských věd) na gymnáziích by bylo možné na základě RVP (rámcově vzdělávací program) využít určité výseky této bakalářské práce věnované osobnosti německého velikána z oblasti filosofie M. Heideggera možno v hodinách určené samozřejmě filosofii, etice (otázka oddělování života a díla tohoto myslitele), dále sociologii (důvody sympatií k tehdy módnímu nacismu) a pak i politologii (jeho účast v éře národního socialismu od 1933 – například motivy jeho vstupu do této strany). Heidegger by mohl v rámci výuky na gymnáziích i aplikován v hodinách dějepisu a českého jazyka v četbě literatury jako rozporuplná (kontroverzní) osobnost 20. století. Každý člověk může mít na něj zcela odlišný názor, co se týče jeho spojitosti od roku 1933 s nacismem a antisemitismem. Ve

4. ročníku dějepisu se probírá situace po Velké válce, kdy Německo (Výmarská republika) bylo velmi zasaženo prohrou a následným placením reparací, z tohoto důvodu tu rozkvetla politická ideologie nesoucí název národní socialismus, který nakonec vyústil v počátek 2. světové války, jež se týkala všech obyvatel včetně toho židovského. Heideggerovo angažování s národním socialismem v době jeho rektorátu na univerzitě Freiburgu mělo nedozírné následky po konci války: bylo mu znemožněno působit na univerzitní půdě do roku 1949, málem přišel o svůj dům a knihovnu, nebýt usilovného snažení jeho manželky Elfridy. Navíc se mu stalo toto angažování celoživotním traumatem, jak konstatuje historik Nolte.

Martin Heidegger, který – i když nemusí být každému čtenáři sympatický buď jako člověk, nebo jako myslitel – přesto zůstane jedním z největších filosofů 20. století.

„Filosofie končí, co přijde potom? Kybernetika.“ — Martin Heidegger

Seznam pramenů a literatury

I. Prameny a literatura

BAKEWELL, Sarah: *V existencialistické kavárně*. Brno 2019. ISBN 978-80-7577-636-5.

BIEMEL, Walter: *Martin Heidegger*. Praha 1995. ISBN 80-204-0268-3.

COLLINS, Jeff: *Heidegger a nacisté*. Praha 2001. ISBN 80-7254-208-7.

DUBSKÝ, Ivan: *Ve věci Heidegger: problém Heideggerovy biografie*. Praha 1997. ISBN 80-86005-35-6.

EBELING, Hans: *Martin Heidegger: filosofie a ideologie*. Olomouc 1997. ISBN 80-7198-304-7.

ETTINGER, Elžbieta: *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha 2004. ISBN 80-200-1167-6.

FIGAL, Günter: *Úvod do Heideggera*. Praha 2007. ISBN 978-80-200-1553-2.

HACHMEISTER, Lutz: *Heideggers Testament: der Philosoph, der Spiegel und die SS*. Berlin 2014. ISBN 978-3-549-07447-3.

HEIDEGGER, Martin: *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. Praha 2013. ISBN 978-80-7298-477-0.

HEIDEGGER, Martin: *O humanismu*, Praha 2000. ISBN 80-85996-32-4.

HERRMANN, Friedrich-Wilhelm von: *Pravda o myšlení Martina Heideggera*. Praha 2017. ISBN 978-80-7476-115-7.

KISIEL, Theodor, and SHEEHAN, Thomas (eds): *Becoming Heidegger: On the Trail of his Early Occasional Writings, 1910-1927*. Seattle 2011. ISBN 978-0810123038.

LANG, Berel: *Heideggerovo mlčení*. Praha 1998. ISBN 80-85190-87-7.

SCHALOW, Frank, and DENKER, Alfred: *Historical dictionary of Heidegger's philosophy*. Lanham 2020. ISBN 978-0810859630.

SHARR, Adam: *Heideggerova chata*. Zlín 2013. ISBN 978-80-87545-19-5.

SHEEHAN, Thomas: *Heidegger: The Man and the Thinker*. New Jersey 2010. ISBN 978-1412810845.

II. Elektronické zdroje

Meßkirch [online]. de.wikipedia.org ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Me%C3%9Fkirch>

Findagrave – Elfride Petri Heidegger [online]. findagrave.com ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <https://www.findagrave.com/memorial/179987514/elfriede-heidegger>
https://images.findagrave.com/photos/2008/194/8111180_121595165695.jpg

Martin Heidegger Gymnasium - Heidegger [online]. mghmesskirch.de. ©2020 [cit. 30. 03. 2020]. Dostupné z: <http://mhgmesskirch.de/wbce/pages/schule/heidegger.php>

To nejlepší na konec? Tři roky od vydání Heideggerových Černých sešitů [online]. vltava.rozhlas.cz ©2019 [cit. 25. 12. 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nejlepsi-na-konec-tri-roky-od-vydani-heideggerovych-cernych-sesitu-6199494>

Anotace

Jméno a příjmení:	Alois Lexa
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	K některým problémům života a díla Martina Heideggera
Název v angličtině:	To some problems of live and works of Martin Heidegger
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problémy (rozporuplnými momenty) života a díla německého filosofa Martina Heideggera (* 1889 - † 1976). Cílem práce je chronologické seznámení velkého myslitele 20. století včetně pojednání, jež se týkají jeho kontroverzního angažování v době národního socialismu a antisemitismu. Práce se věnuje i důležitým osobám jeho života a roli chaty Todtnauberg při implementaci děl. Součástí práce jsou mimo jiné i rozhovory s hlavním protagonistou. Záměrem práce je kromě seznámení s jeho stylem vyučování i pedagogický přínos pro budoucí učitele a využití této práce při (ve) výuce v různých předmětech na úrovni gymnázií.
Klíčová slova:	Martin Heidegger, filosofie, Edmund Husserl, nacismus, antisemitismus, Hannah Arendt, Karl Jaspers, Meßkirch, Marburg, Freiburg, Todtnauberg, <i>Bytí a čas</i> , <i>Černé sešity</i>
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with problems (contradictory moments) of life and works of a German philosopher Martin Heidegger (* 1889 - † 1976). The aim of this bachelor thesis is chronological acquaintance of this great thinker of the 20th century including treatise of controversial themes related to his involvement in the time of national socialism and antisemitism. This thesis also focuses on other important people and the role of the cottage Todtnauberg in the implementation of works. Another part of this thesis is, among others, interview with the main protagonist. The aim of this work is, besides acquaintance of his style of teaching, his pedagogical contribution for future teachers and the utilization of this thesis for teaching of various subjects at the level of grammar schools (university preparatory high schools).
Klíčová slova v angličtině:	Martin Heidegger, philosophy, Edmund Husserl, Nazism, Anti-Semitism, Hannah Arendt, Karl Jaspers, Meßkirch, Marburg, Freiburg, Todtnauberg, <i>Being and Time</i> , <i>Black Notebooks</i>

Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	čeština